

RANA KOMMUNE

2018

Kommunaløkonomisk analyse

Økonomiavdelingen
Rana kommune
Kommunaløkonomisk
analyse 2018

5. oktober 2018

INNHALDSFORTEGNELSE

Innholdsfortegnelse	1
1. Innledning.....	2
2. Faktisk utvikling	3
2.1 <i>Frie inntekter</i>	3
2.2 Handlefrihet.....	6
2.3 Inntekts- og utgiftsutvikling	9
2.4 Inntekts- og utgiftsutvikling etter arter	10
2.5 Sammenligning etter arter	14
2.6 Investeringer	15
2.7 Gjeld og gjeldsbelastning	17
2.8 Likviditet	22
2.9 Fondsutvikling.....	25
3. Økonomistyring	29
Handlingsregel for bærekraft.....	30
4. Konklusjoner.....	31

1. INNLEDNING

Den kommunaløkonomiske analysen er sammen med Kostra-analysen sentrale dokumenter i det videre arbeidet med å omstille tjenestetilbudet i Rana kommune til bærekraftig drift. Det er viktig for de veivalg som skal fattes, at det er en felles forståelse av nåsituasjonen. Analysene skal bidra til å skape dette.

I sammenligningen nyttes som i Kostra-analysen kommunegruppe 13 (KG 13 Konsern). Sammenlikninger gir grunn for å stille spørsmål, men er ikke på noen måte fasit.

Fra Rana kommunes Årsberetning 2017:

«Rana kommune fikk i 2017 et regnskapsresultat med et mindreforbruk på 25,3 mill. kr. Det er et resultat som skyldes god økonomisk styring på drift, kontroll på finans, lavt rentenivå og ekstraordinære skatteinntekter. Driftsmarginene er gode og flere økonomiske indikatorer viser en positiv trend.

Kommunesektoren fikk i 2017 ekstra høye skatteinntekter. For tredje året på rad ble skatteinntektene langt høyere enn det staten la inn i sitt budsjettopplegg. Rana kommune fikk 38,3 mill. kr. mer i skatteinntekter og rammetilskudd enn opprinnelig budsjettet og 8,5 mill. kr mer enn i regulert budsjett.

Finansområdet for øvrig gir likevel et samlet negativt bidrag i forhold til regulert budsjett på 4,7 mill. kr. Dette forklares i hovedsak med utgiftsføring av pensjonsrettigheter for tidligere ansatte i Indre Helgeland Kommunerevisjon og korrigerings av momskompensasjon for tidligere år.

Driften hadde en god inngang til 2017 og leverer et mindreforbruk på 30,0 mill. kr. Korrigert for overskuddsmidler fra 2016 på 22,6 mill. kr, er mindreforbruk for året 2017 på 7,3 mill. kr. Økonomistyringen og budsjett disiplinen oppleves som god. Organisasjonen leverer i forhold til omstillingskrav, samtidig som det er utøvd god kontroll og styring. Men det er avgjørende at det ikke slippes opp, og at omstillingskravene følges opp, slik de er skissert i økonomiplanen.

Kommunen nærmer seg gjennomsnittlig utgiftsnivå i sammenligningskommunene (kommunegruppe 13). Ureviderte regnskapstall viser et driftsnivå i Rana kommune som er 33,3 mill. kr høyere enn i sammenligningsgruppen mot 38,2 mill. kr. høyere driftsnivå i 2016.

Brutto driftsresultat (BDR) var på 4,7 prosent mot 6,4 prosent i 2016. Resultatgraden uttrykker soliditet i driften. Kontroll på ressursbruk og driftsutgifter, er den viktigste forutsetningen for god kommunaløkonomisk styring. Netto driftsresultat (NDR) leverer også godt, med 4,7 prosent mot 6,2 prosent i 2017. Høy NDR har klar sammenheng med høy BDR i og med at resultat fra interne finansieringstransaksjoner er tilnærmet lik avskrivningene. Dette vil endre seg i årene fremover med økning i både avskrivninger og finansieringsutgifter (renter og avdrag) som følge av de høye investeringene som kommer. Driftsmarginene åpner for tidenes driftsoverføring til investeringer på 77 mill. kr, og for ytterligere styrking av disposisjonsfondet. Det er viktig å ha tilstrekkelig med frie midler til drifts- og investeringsformål. Dette øker kommunens evne til å håndtere budsjettavvik og uforutsette utgifter kommende år. Det er også påkrevd med økte egenkapitalmidler knyttet til de store investeringsoppgavene kommunen står overfor.

Rana kommunes samlede disposisjonsfond utgjør 15,3 prosent av driftsinntektene i 2017, som er høyere enn sammenlignbare kommuner (11,1 prosent). Det minnes i denne sammenheng om flyplassvedtaket på 300 mill. kr, som vil tappe fondet betydelig.

Avsetninger til fond og tilførsel av egenkapital til investeringer er i stor grad knyttet til inntekter relatert til kraft. Det er et vesentlig press både fra kraftbransjen og sentrale myndigheter på fremtidig inntektsnivå og kommunenes mulighet til å disponere disse inntektene selv. Dette gir kommunen utfordringer.

Årsregnskapet for 2017 viser tilnærmet balanse i forhold til handlingsregelen for økonomisk bærekraft. Dette når det korrigeres for utsatt låneopptak som gir en gjeldsgrad som er over måltallet. De øvrige måltallene i bærekraftmodellen har god måloppnåelse.

Rana kommune har med regnskap 2017 opparbeidet et godt fundament til å lykkes med fremtidige utfordringer, og til å fortsette arbeidet med drifts- og strukturtilpasninger.»

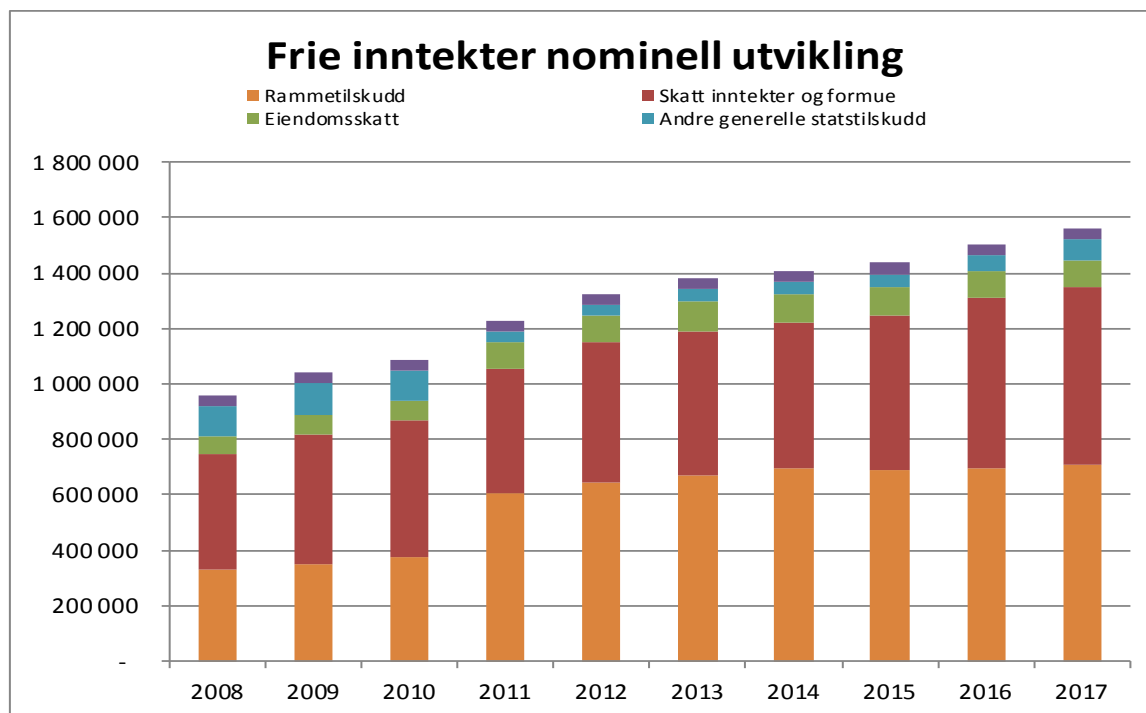
Nøkkeltall

	Rana 2017	KG 13 2017
Utvalgte nøkkeltall for kommuneregnskapet		
Netto driftresultat i prosent av brutto driftsinntekter (prosent)	4,7	4,0
Årets mindre/merforbruk i driftsregnskapet i prosent av brutto driftsinntekter (prosent)	1,2	1,9
Arbeidskapital ex. premieavvik i prosent av brutto driftsinntekter (prosent)	21,8	21,9
Langsiktig gjeld ex pensjonsforpliktelser i prosent av brutto driftsinntekter (prosent)	100,6	105,3
Frie inntekter per innbygger (kr)	52 462	51 683
Fri egenkapital drift i prosent av brutto driftsinntekter (prosent)	14,7	11,2
Brutto investeringsutgifter i prosent av brutto driftsinntekter (prosent)	14,2	14,6
Egenfinansiering av investeringene i prosent av totale brutto investeringer (prosent)	41,9	20,5

Nøkkeltallene viser at Rana kommune i 2017 står seg godt sammenlignet med snittet i KG 13 med godt driftsresultat, god likviditet og enn så lenge lavere gjeldsbelastning enn gruppen. Kommunen har mere inntekter å rutte med enn sammenligningskommunene, og bruker en del av merinntektene til høyere egenfinansiering av investeringene. I det hele tatt viser nøkkeltallene en sunn økonomisk status.

2. FAKTISK UTVIKLING

2.1 Frie inntekter

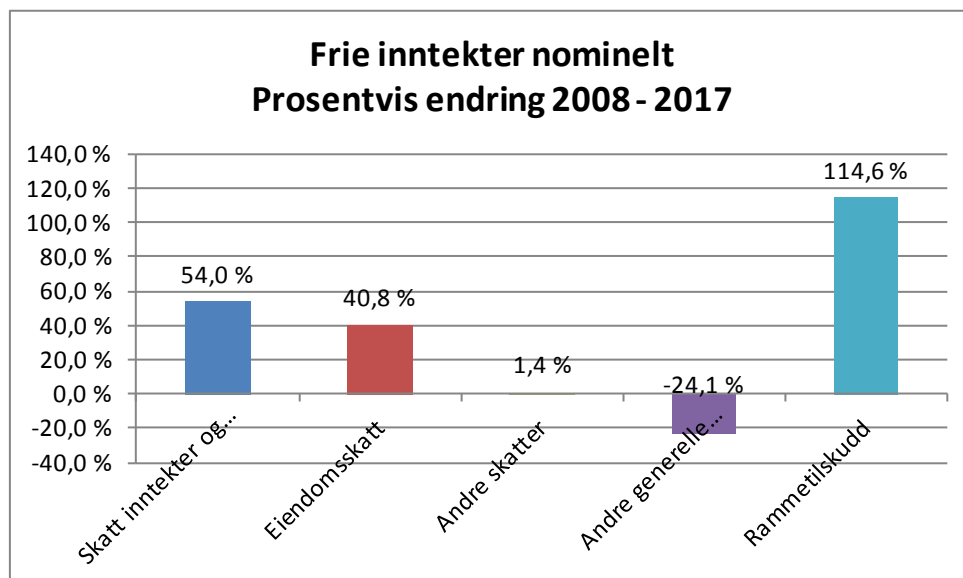

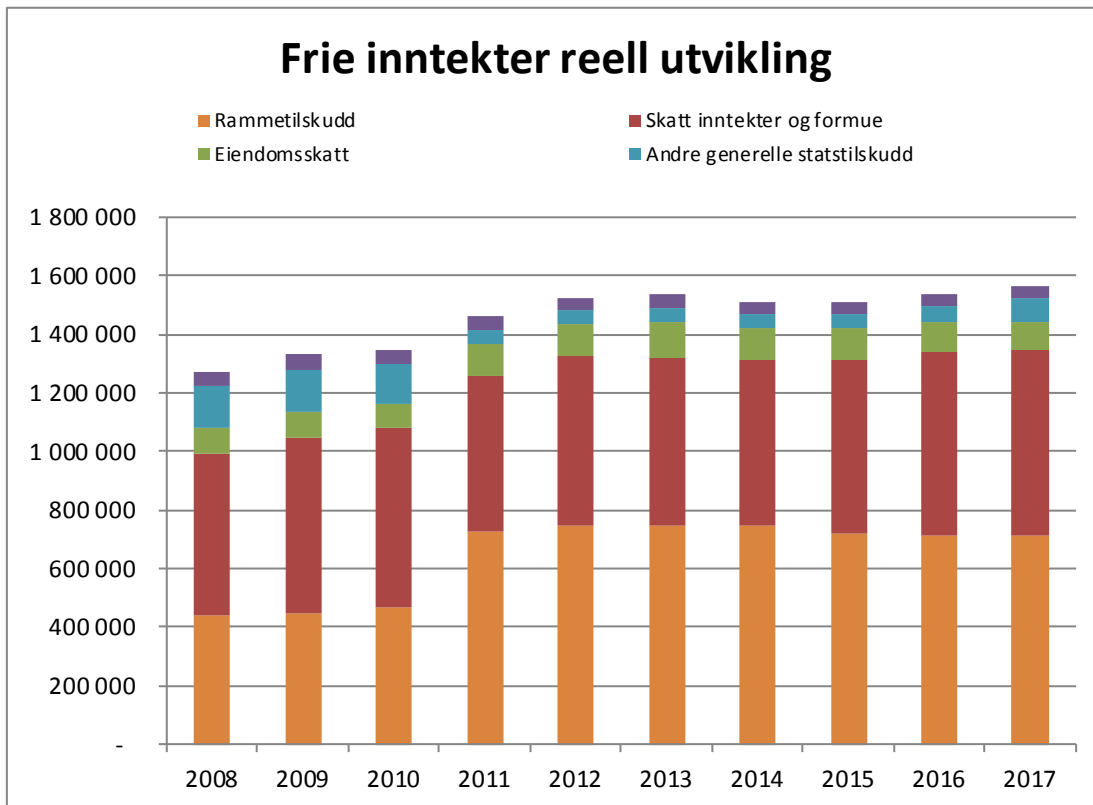
Tall i 1000 kroner	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Skatt inntekter og formue	414 584	467 982	495 308	447 568	504 331	516 735	523 746
Eiendomsskatt	67 351	66 098	69 513	93 943	93 945	112 827	104 361
Andre skatter	39 689	39 964	39 353	38 743	39 124	39 827	39 831
Andre generelle statstilskudd	106 845	114 913	108 572	38 148	40 279	43 659	42 878
Rammetilskudd	330 511	351 843	376 774	608 173	645 946	671 461	695 518
Sum frie inntekter - nominelt	958 980	1 040 800	1 089 520	1 226 575	1 323 625	1 384 509	1 406 334

Tall i 1000 kroner	2015	2016	2017	%-vis endring 08-17
Skatt inntekter og formue	561 305	610 600	638 515	54,0
Eiendomsskatt	104 385	96 723	94 857	40,8
Andre skatter	39 982	39 370	40 251	1,4
Andre generelle statstilskudd	45 257	56 991	81 131	-24,1
Rammetilskudd	686 620	698 921	709 321	114,6
Sum frie inntekter - nominelt	1 437 549	1 502 605	1 564 075	63,1

Figuren viser de frie inntektstypene lagt på hverandre for å synliggjøre den nominelle utviklingen av frie inntekter i perioden

Vi ser at det har vært en jevn utvikling i hele perioden. Den nominelle utviklingen i frie inntekter fra 2007 til og med 2016 har vært på 63,1 prosent. Den sterke veksten i rammetilskuddet kan tilskrives systemendringer og innlemminger og er ikke et uttrykk for reell vekst. I 2011 ble barnehagetilskuddet innlemmet i rammetilskuddet. Tilskuddet var tidligere ført under andre generelle statstilskudd. Dette forklarer nedgangen i andre generelle statstilskudd og den relativt sterke veksten i rammetilskuddet. Statlige reformer og satsinger som psykiatri- og russatsingen samt samhandlingsreformen har også bidratt til vekst i overføringene. Ellers er det grunn til å merke seg endringer eiendomsskatten med omtaksring i 2011 og nedgang siste år. Fra 2015 opphørte medfinansieringen i samhandlingsreformen på vel 30 mill. kr (virksom i perioden 2012-2014) som forklarer nedgang i rammetilskuddet fra 2014 til 2015.

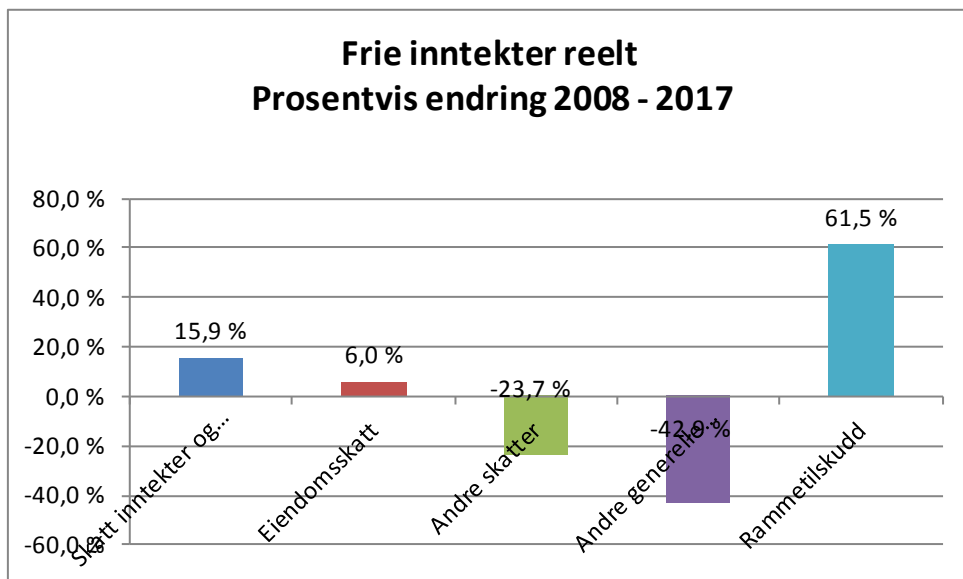

Tall i 1000 kroner	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Skatt inntekter og formue	550 912	598 526	612 645	532 815	580 648	572 598	562 916
Eiendomsskatt	89 498	84 536	85 980	111 836	108 161	125 024	112 166
Andre skatter	52 740	51 112	48 676	46 122	45 044	44 133	42 810
Andre generelle statstilskudd	141 979	146 968	134 292	45 414	46 374	48 379	46 085
Rammetilskudd	439 193	449 990	466 030	724 010	743 692	744 050	747 535
Sum frie inntekter - reelt	1 274 321	1 331 132	1 347 623	1 460 198	1 523 920	1 534 184	1 511 511

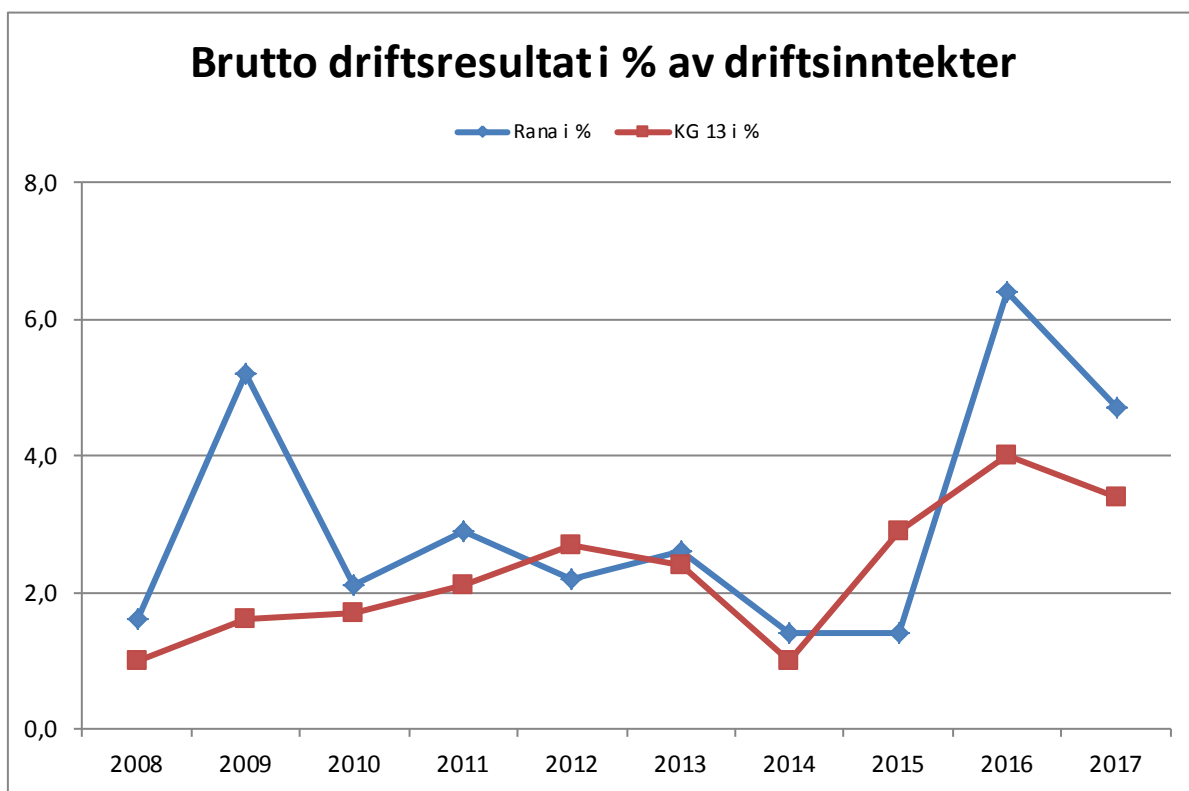
Tall i 1000 kroner	2015	2016	2017	%-vis endring 08-17
Skatt inntekter og formue	589 145	624 644	638 515	15,9
Eiendomsskatt	109 562	98 948	94 857	6,0
Andre skatter	41 965	40 276	40 251	-23,7
Andre generelle statstilskudd	47 502	58 302	81 131	-42,9
Rammetilskudd	720 675	714 996	709 321	61,5
Sum frie inntekter - reelt	1 508 849	1 537 165	1 564 075	22,7

Over illustreres reell utvikling i frie inntekter. Det vil si at inntektene er omregnet til 2017 tall for å synliggjøre om det har vært en reell inntektsutvikling. Korrigeringen er gjort med bruk av kommunal lønns- og prisstigning for perioden.

Det vises forøvrig til kommentarene knyttet til den nominelle veksten om systemendringer og nye oppgaver for kommunesektoren. Vi ser at eiendomsskatten som finansieringskilde for driften i Rana kommune har fallende virkning etter omtakseringen i 2011, og er tilbake mot tidligere nivå. Det er et løpende problem for kommunen at vel 130 mill. kr. i frie inntekter (eiendomsskatt og naturressursskatt) ikke prisjusteres. Årlig taper de sin verdi med ca. 4 mill. kr.

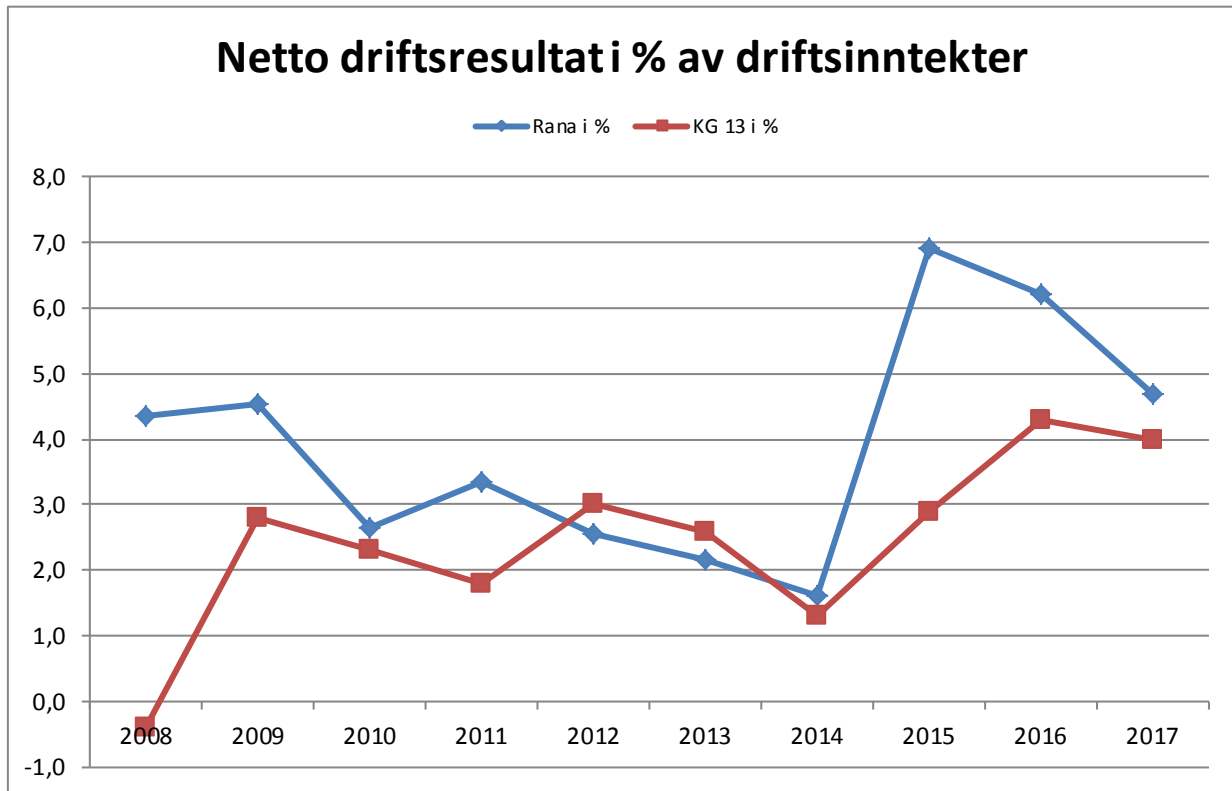
2.2 Handlefrihet

Kommunaløkonomisk analyse 2018

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Rana i 1000 kroner	20 840	76 618	32 043	46 703	37 057	47 780	26 329	27 371	132 154	99 417
Rana i %	1,6	5,2	2,1	2,9	2,2	2,6	1,4	1,4	6,4	4,7
KG 13 i %	1,0	1,6	1,7	2,1	2,7	2,4	1,0	2,9	4,0	3,4

Over fremgår brutto driftsresultat (BDR) av ordinær virksomhet inkludert avskrivninger. Resultatet uttrykker kommunens evne til å betjene sin gjeld, finansiere investeringer og avsette midler til fond. I snitt for siste 10-årsperiode har BDR- indikatoren vært 3,1 prosent og siste 4 år 3,5 prosent. Tilsvarende tall for KG 13 er 2,3 prosent og 2,8 prosent. Positivt resultatet i tjenesteproduksjonen siste 2 år sammen med høye skatteinntekter drar snittet opp. Med økende investeringer og gjeld, er det nødvendig med et driftsopplegg som sikrer et tilfredsstillende nivå på BDR. Kontroll på økonomien er å ha kontroll på drifta.

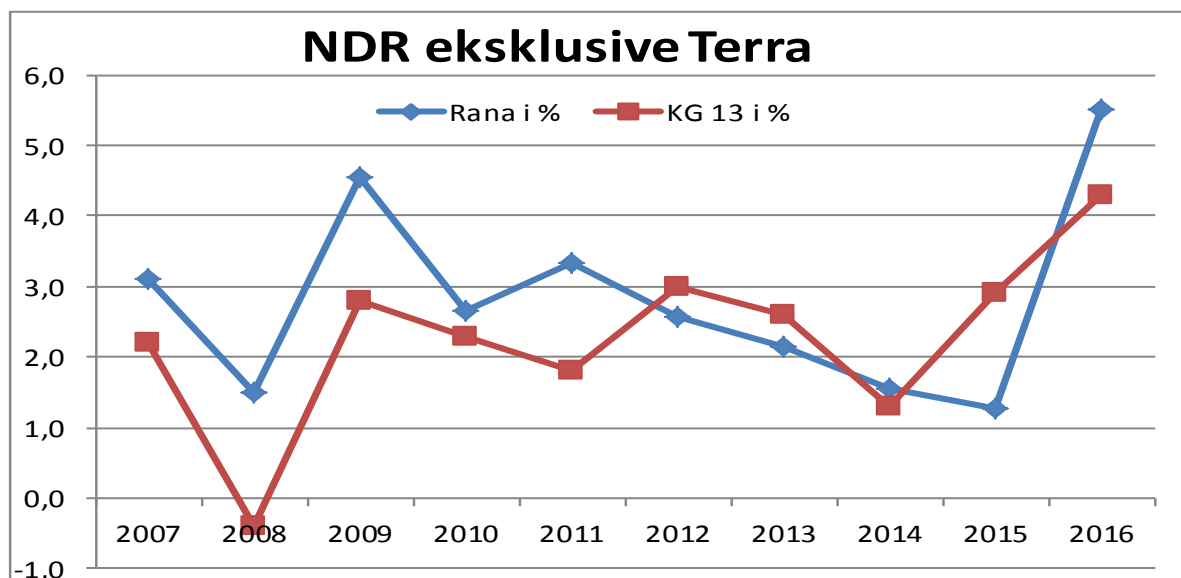

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Rana i 1000 kroner	58 312	67 355	40 219	53 686	44 188	39 907	29 526	133 762	127 150	98 987
Rana i %	4,3	4,5	2,7	3,3	2,6	2,1	1,6	6,9	6,2	4,7
KG 13 i %	-0,4	2,8	2,3	1,8	3,0	2,6	1,3	2,9	4,3	4,0

Netto driftsresultat (NDR) er definert som kommunens økonomiske handlefrihet og er det overskuddet som er disponibelt til investeringer og avsetninger. Over fremgår kommunens handlefrihet eller netto driftsresultat i kroner og prosent av sum driftsinntekter i Rana sammenlignet med gjennomsnittet i KG 13.

For perioden under ett ligger Rana kommune over gjennomsnittet i KG 13 (snitt 3,9 prosent for Rana og 2,5 prosent for KG 13). De siste årene er NDR for Rana kommune høyere enn sammenligningskommunene, Rana kommune med et snitt på 4,9 prosent og KG 13 på 3,1 prosent. Men innbetalinger for oppgjøret etter Terra påvirker NDR for Rana kommune. Holdes disse utenom fremstår et snitt på NDR for Rana kommune 10 siste år på 3,0 prosent og 4 siste år på 3,3 prosent.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Rana i 1000 kroner	20 212	67 355	40 219	53 686	44 188	39 907	29 526
Rana i %	1,5	4,5	2,7	3,3	2,6	2,1	1,6
KG 13 i %	-0,4	2,8	2,3	1,8	3,0	2,6	1,3

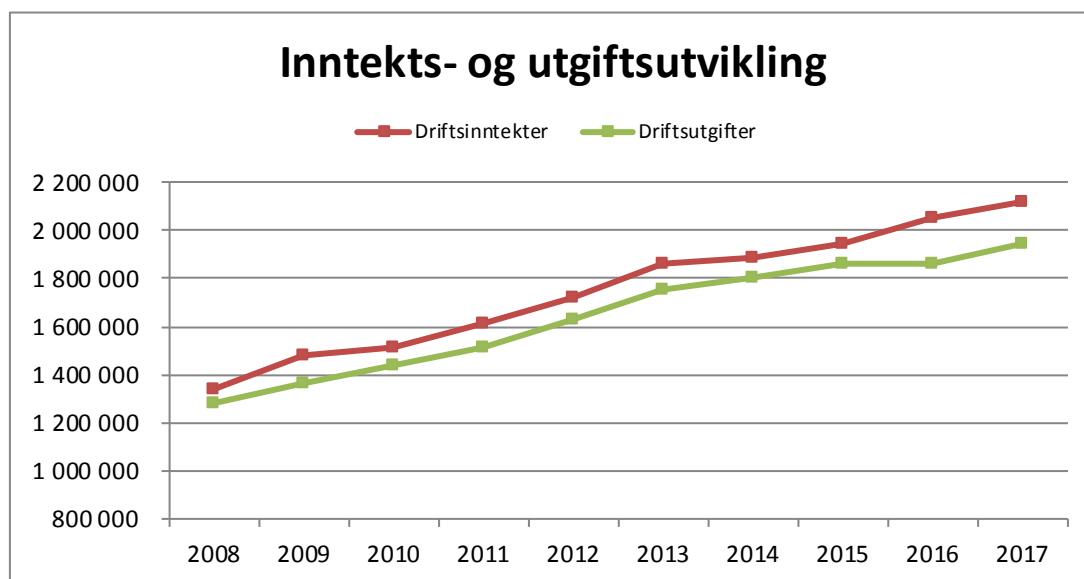

	2015	2016	2017	snitt 10 år	snitt 6 år	snitt 4 år
Rana i 1000 kroner	24 622	113 091	98 987			
Rana i %	1,3	5,5	4,7	3,0	3,0	3,3
KG 13 i %	2,9	4,3	4,0	2,5	3,0	3,1

Grafen viser at snitt netto driftsresultat i Rana kommune har samsvart med snittet i KG 13 og ligger over en 10-års periode på måltallet 3,0 prosent.

Det er viktig å ha et stabilt netto driftsresultat over tid som kan bidra med egenkapital til investeringer, styrking av likviditeten og som økonomisk buffer for å møte framtidige utfordringer. Teknisk beregningsutvalg (TBU) anbefaler et NDR på 1,75 prosent. Rana kommune har i sin økonomiplan satt et mål om et NDR på 3 prosent som er høyere enn måltallet i økonomisk bærekraftmodellen på 2 prosent. Høyere måltall for NDR er motivert ut fra at gjeldsnivået i økonomiplanen vil langt overstige anbefalt grense på 75 prosent. Omsatt til kroner utgjør et netto driftsresultat på 3 prosent ca. 63 mill.kr

2.3 Inntekts- og utgiftsutvikling

Tall i 1000 kroner	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Driftsinntekter	1 342 100	1 480 587	1 515 063	1 609 665	1 722 870	1 858 031	1 885 642
Driftsutgifter	1 281 808	1 361 564	1 435 157	1 512 729	1 631 071	1 755 757	1 802 036

Tall i 1000 kroner	2015	2016	2017	%-vis endring 08-17
Driftsinntekter	1 947 160	2 056 695	2 115 274	57,6
Driftsutgifter	1 862 151	1 861 161	1 943 910	51,7

Grafen illustrerer utviklingen i driftsinntekter og driftsutgifter som nominelle størrelser. Beløpene er eksklusiv avskrivninger og motpost avskrivninger samt inklusiv utlån drift, da dette er størrelser som ikke har betydning for resultatbegrepene i en kommune.

Forholdet mellom inntekter og utgifter skal være slik at driftsinntektene skal være store nok til å dekke netto renter og avdrag. For perioden sett under ett har den nominelle inntektsveksten vært 57,6 prosent, mens utgiftsveksten har vært 51,7 prosent. I 2016 gir kombinasjonen høy inntektsvekst og reduserte utgifter, et høyt brutto driftsresultat. Det langsiktige bildet er at kommunen løpende tilpasser utgiftene til inntektsgrunnlaget.

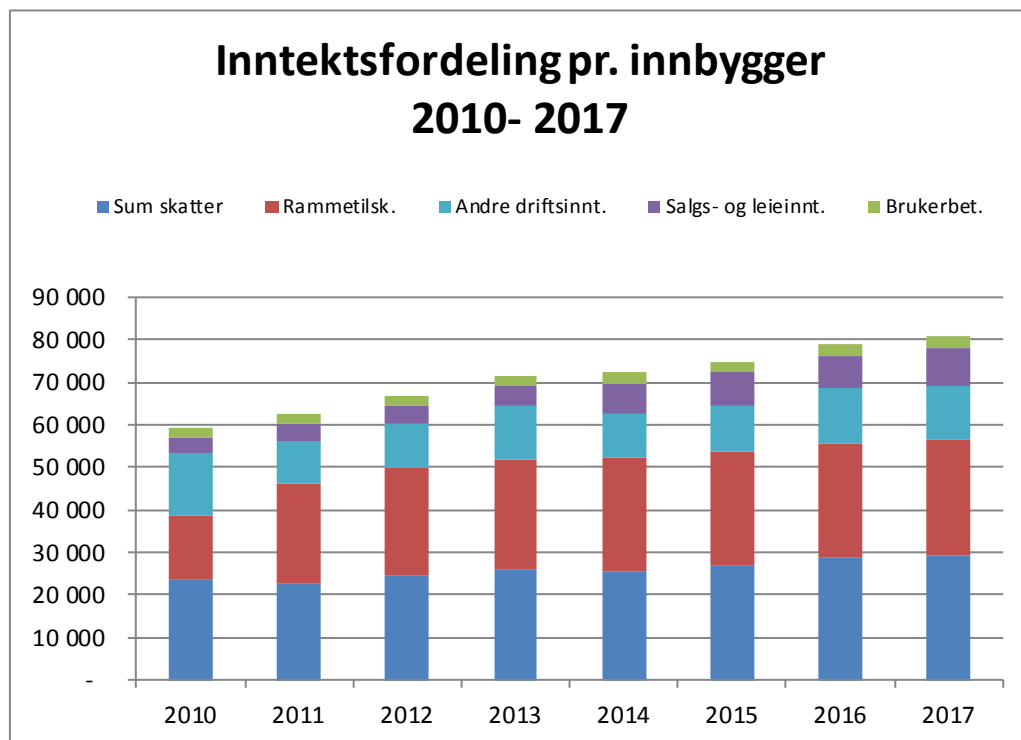
Det er en sentral forutsetning at det er balanse mellom utgifts- og inntektsvekst i en kommune for å få en tilfredsstillende utvikling av økonomien. Så langt har Rana kommune evnet å drive i balanse og forbedret økonomien.

2.4 Inntekts- og utgiftsutvikling etter arter

Rana kommune er definert inn i kommunegruppe 13 i Kostra som er store kommuner utenom de fire største byene. I denne gruppa er det mange kommuner og Rana tilhører en undergruppe av kommuner med lave bundne kostnader og middels frie disponible inntekter. Det vises til omtale av denne grupperingen i Kostraanalysen.

Inntektsfordeling over tid

Inntektsutvikling pr innbygger

Rana	Sum skatter	Rammetilsk.	Brukerbet.	Salgs- og leieinnt.	Andre driftsinnt.	Sum driftsinnt.
2010	23 694	14 776	2 301	4 138	14 507	59 417
2011	22 620	23 709	2 417	4 280	9 724	62 750
2012	24 751	25 083	2 499	4 418	10 151	66 902
2013	25 802	25 882	2 627	4 611	12 697	71 620
2014	25 613	26 671	2 657	7 199	10 169	72 308
2015	27 101	26 369	2 570	7 732	11 007	74 779
2016	28 608	26 778	2 593	7 696	13 123	78 798
2017	29 494	27 042	2 578	8 760	12 769	80 643
Vekst prosent	24,5	83,0	12,0	111,7	-12,0	35,7
Vekst kroner	5 800	12 266	277	4 622	-1 738	21 226

Grafen her viser en oversikt over inntekter pr. innbygger gruppert etter inntektsarter og lagt på hverandre for å synliggjøre de samlede inntektene. I tillegg er dette synliggjort i en tidsserie.

Utviklingen pr. innbygger viser følgende:

- Skatter pr. innbygger har økt med kr 5.800,- eller 24,5 prosent
- Rammetilskudd pr. innbygger har økt med kr. 12.266,- eller 83,0 prosent.
- Brukerbetalinger pr. innbygger har økt med kr. 277,- eller 12,0 prosent
- Salgs- og leieinntekter pr. innbygger har økt med kr. 4.5622,- eller 111,7 prosent (Fra 2013 endret artsføring konsesjonskraft-inntekter fra andre driftsinntekter til salgs- og leieinntekter)
- Andre driftsinntekter pr. innbygger har gått ned med kr.1.738,- eller minus 12,0 prosent
- Samlede driftsinntekter pr. innbygger har økt med kr. 21.226,- eller 35,7 prosent
- I 2017 økte driftsinntektene med kr. 1.845,-, en prosentvis økning på 2,3 prosent.

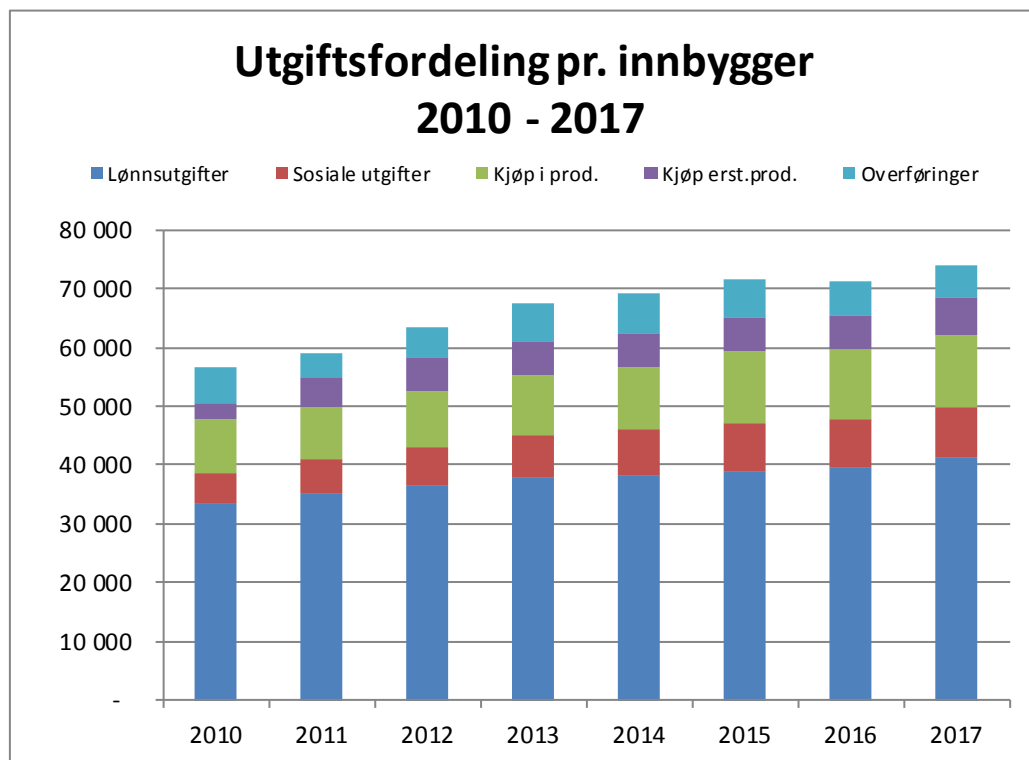

Denne illustrasjonen viser fordelingen av de ulike inntekts-artene som prosent av sum driftsinntekter pr. 31.12.17.

70,1 prosent av de totale inntektene er frie inntekter, som rød og blått kakestykke. Tilsvarende ser vi at 14,1 prosent av de totale inntektene er brukerbetalinger og salgs- og leieinntekter, eller som kalles påvirkbare egeninntekter.

Utgiftsfordeling over tid

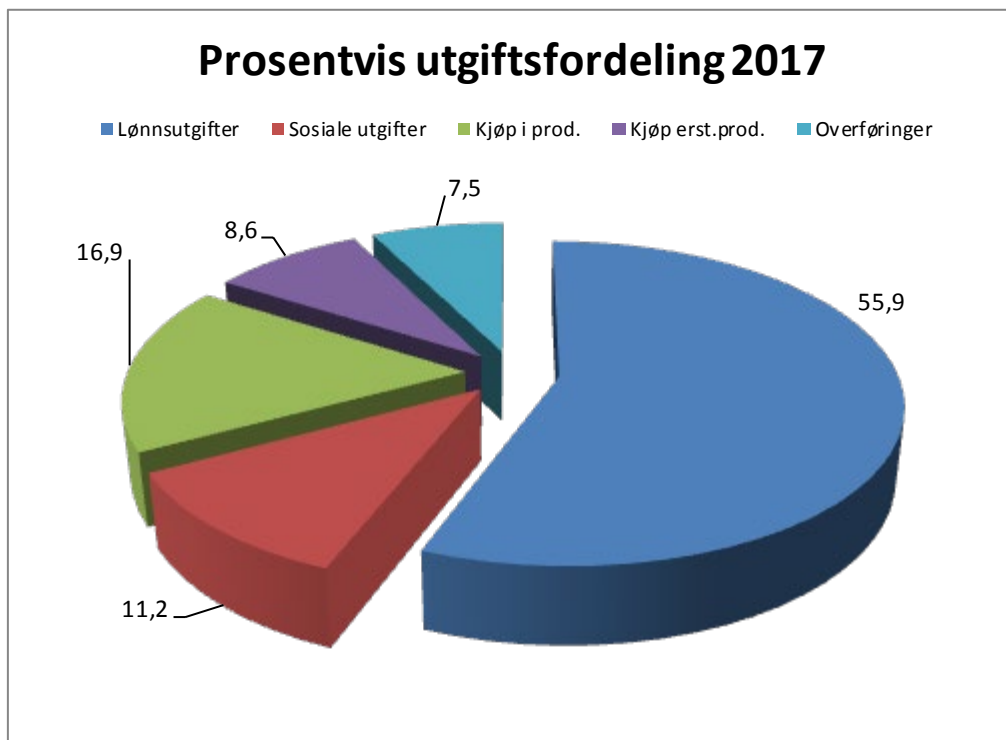
Utgifter pr. innbygger

Rana	Lønnsutgifter	Sosiale utgifter	Kjøp i prod.	Kjøp erst.prod.	Overføringer	Sum driftsutgifter
2010	33 375	5 209	9 061	2 799	6 045	56 283
2011	35 329	5 670	8 925	5 202	3 972	58 972
2012	36 551	6 360	9 640	5 664	5 172	63 338
2013	37 852	7 152	10 191	5 764	6 747	67 677
2014	38 316	7 909	10 448	5 699	6 735	69 102
2015	39 131	7 881	12 240	5 765	6 509	71 514
2016	39 669	8 268	11 808	5 714	5 848	71 306
2017	41 463	8 270	12 500	6 360	5 528	74 110
Vekst prosent	24,2	58,8	38,0	127,2	-8,6	31,7
Vekst kroner	8 089	3 061	3 439	3 561	-517	17 827

Grafen illustrerer utgifter pr. innbygger gruppert etter utgifts-arter i en tidsserie.

Utviklingen pr. innbygger viser følgende:

- Lønnsutgifter pr. innbygger har økt med kr. 8.089,- eller 24,2 prosent
- Sosiale utgifter pr. innbygger har økt med kr. 3.061,- eller 58,8 prosent.
- Kjøp i produksjon pr. innbygger har økt med kr.3.439,- eller 38,0 prosent
- Kjøp som erstatter produksjon pr. innbygger har økt med kr. 3.561,- eller 127,5 prosent
- Overføringer pr. innbygger er redusert med kr. 517,- eller 8,6 prosent
- Samlede driftsutgifter pr. innbygger har økt med kr. 17.827,- eller 31,7 prosent
- I 2017 er driftsutgiftene økt med kr. 2.804,-, en prosentvis økning på 3,9 prosent.

Kakediagrammet illustrerer fordelingen av de ulike utgifts-artene som prosent av sum driftsutgifter pr. 31.12.16.

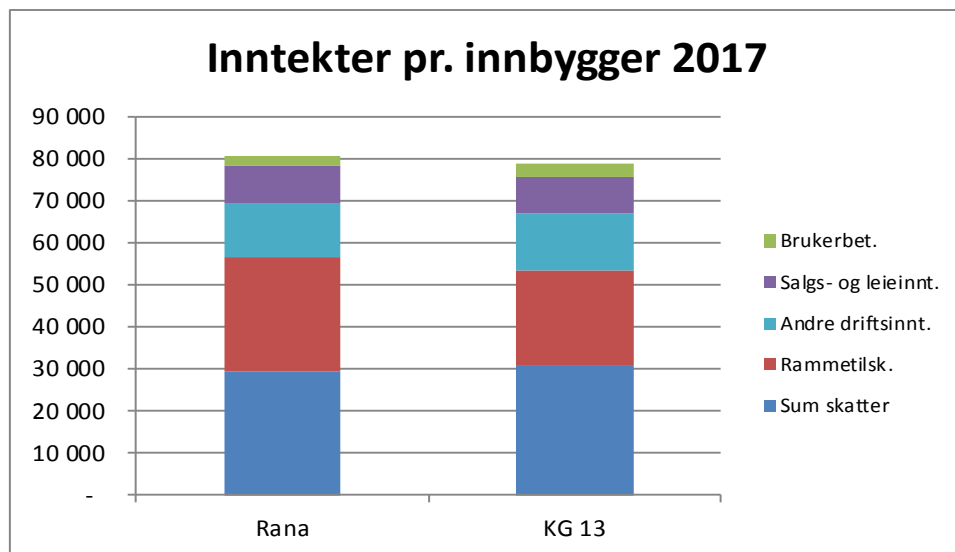
Lønn og sosiale utgifter utgjør 67,1 prosent av de totale driftsutgiftene 31.12.2017. Det er grunn til å merke seg at denne andelen går opp med 1,4 prosentpoeng fra 2015 etter at ble redusert med 2,8 prosentpoeng i perioden 2010-2015. For lønnsutgiftene, økte andelen med 1,3 prosentpoeng fra 2015, etter nedgang på 4,6 prosentpoeng i perioden 2010-2015.

2.5 Sammenligning etter arter

Under foretas en sammenligning med KG 13 av inntekter og utgifter etter arter i 2017.

Inntektssammenligning

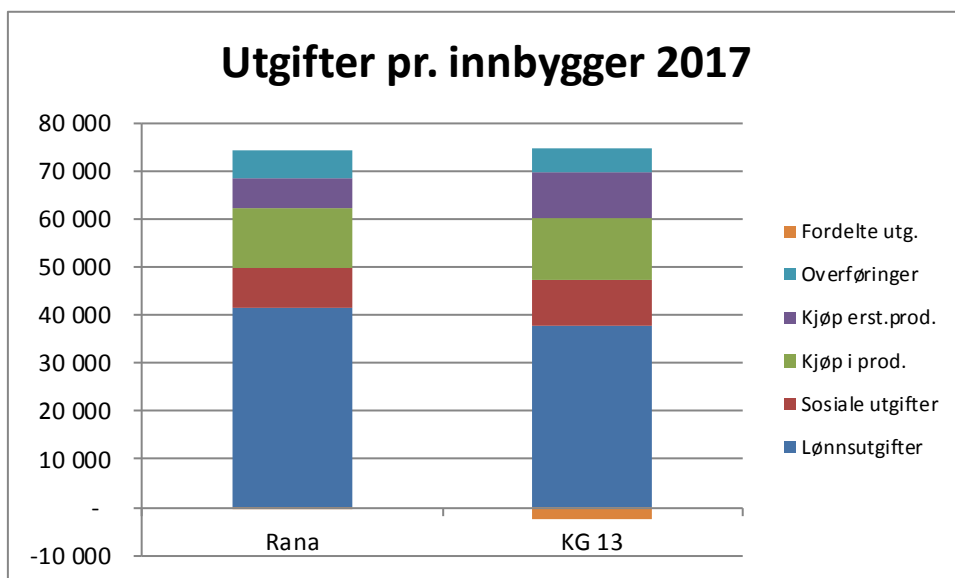
Inntekter pr. innbygger 2017

	<i>Sum skatter</i>	<i>Rammetilsk.</i>	<i>Brukerbet.</i>	<i>Salgs- og leieinnt.</i>	<i>Andre driftsinnt.</i>	<i>Sum driftsinntekter</i>
Rana	29 494	27 042	2 578	8 760	12 769	80 643
KG 13	30 858	22 612	2 781	8 665	13 590	78 504
Differanse	-1 364	4 431	-203	95	-820	2 139

Grafen viser en oversikt over de ulike **inntekts-artene** pr. innbygger lagt på hverandre for å synliggjøre de samlede inntektene pr. 31.12.17 sammenlignet med andre kommuner i samme Kostra-gruppe.

Ranas inntektsnivå pr. innbygger er kr. 2.139,- høyere enn gjennomsnittet for KG 13, noe som i utgangspunktet gir Rana kommune 56,1 mill. kr. mer å yte velferdstjenester for.

Utgiftssammenligning

Utgifter pr. innbygger 2017

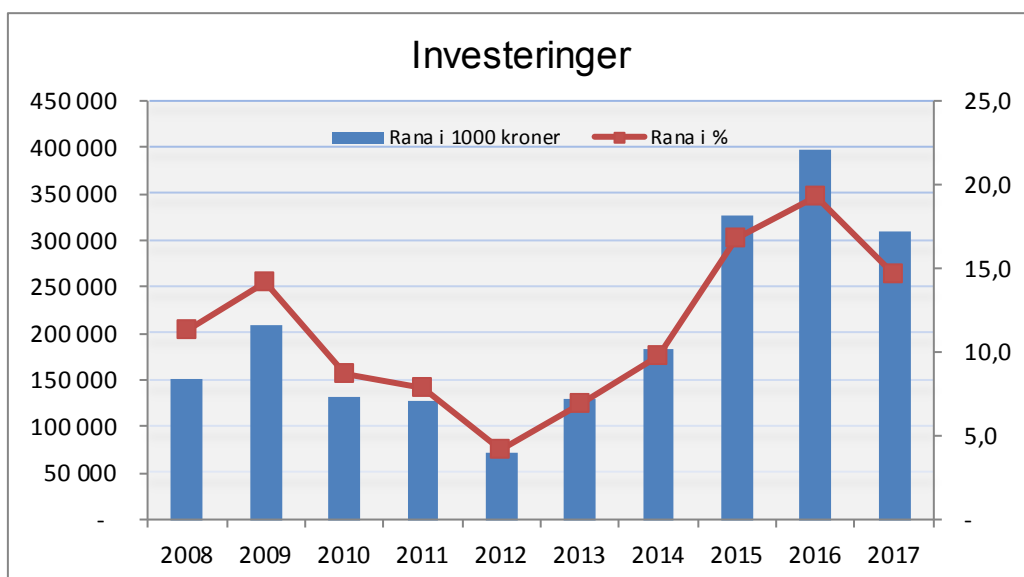
	Lønnsutgifter	Sosiale utgifter	Kjøp i prod.	Kjøp erst.prod.	Overføringer	Fordelte utg.	Sum driftsutgifter
Rana	41 463	8 270	12 500	6 360	5 528	-11	74 110
KG 13	37 556	9 753	12 890	9 337	4 924	-2 526	71 933
Diff	3 908	-1 484	-389	-2 977	604	2 515	2 177

Oversikten viser de ulike **utgifts-artene** pr. innbygger lagt på hverandre for å synliggjøre de samlede utgiftene pr. 31.12.17 sammenlignet med andre kommuner i samme Kostra-gruppe.

Rana bruker sitt høyere inntektsgrunnlag til høyere ressursinnsats i tjenesteproduksjonen. Rana har kr 2,177,- høyere samlede driftsutgifter pr. innbygger enn snittet i KG 13. Dette tilsvarer et utgiftsnivå som er 57,1 mill. kr. over KG 13. Differansen til KG 13 er redusert med 15,3 mill. kr. fra 2016.

Sammenligningskommunene kjøper mere tjenester eksternt og det forklarer også en del av den store differansen på lønnsutgiftene.

2.6 Investeringer

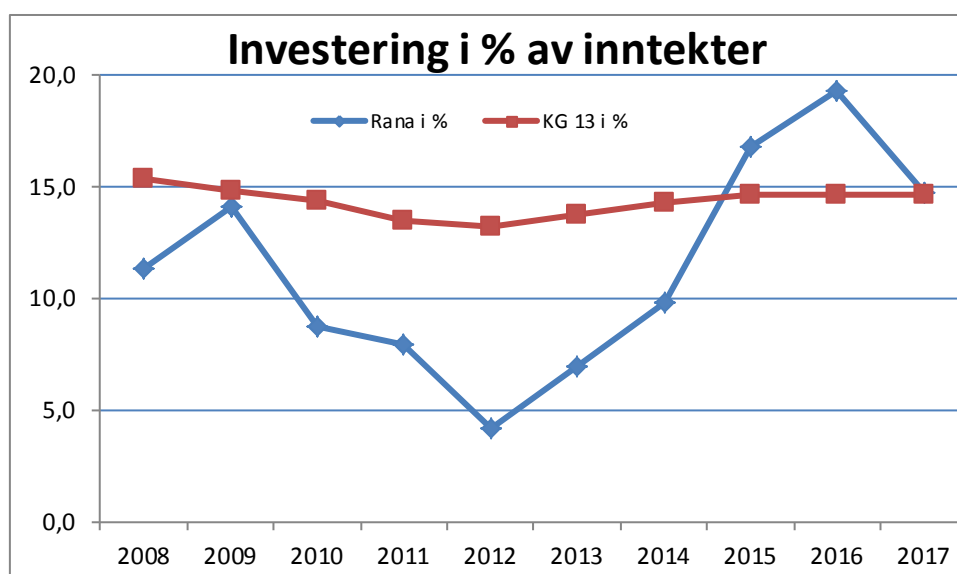

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Rana i 1000 kroner	152 140	209 116	132 454	127 290	71 998	128 683	183 969
Rana i %	11,3	14,1	8,7	7,9	4,2	6,9	9,8

	2015	2016	2017
Rana i 1000 kroner	326 561	396 961	310 390
Rana i %	16,8	19,3	14,7

Grafen viser investeringsvolumet hvert år i Rana kommune i faktiske kroner og i prosent av sum driftsinntekter. Vi ser at kommunen har investert betydelig de siste tre årene. I perioden har det til sammen blitt investert for 2 039,6 mill.kr. eller gjennomsnittlig 204,0 mill.kr. hvert år.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Rana i %	11,3	14,1	8,7	7,9	4,2	6,9	9,8
KG 13 i %	15,3	14,8	14,3	13,5	13,2	13,7	14,3

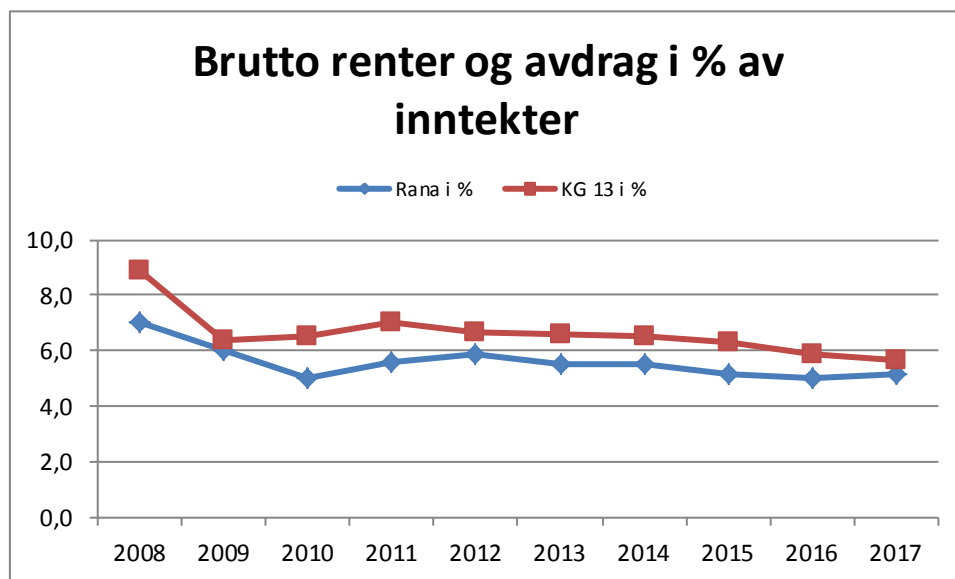

	2015	2016	2017
Rana i %	16,8	19,3	14,7
KG 13 i %	14,6	14,6	14,6

Over fremgår investeringsvolumet i Rana i prosent av sum driftsinntekter sammenlignet med KG 13 fra 2008. Rana kommune har hatt et lavere investeringsvolum enn KG 13, med unntak av de siste tre årene. I snitt i 10-årsperioden har KG 13 investeringer tilsvarende 14,3 prosent av driftsinntektene, mens Rana kommune har et snitt på 11,4 prosent. KG 13 har i perioden hatt et investeringsnivå på rundt 25 prosent over Rana kommune. Dette gjenspeiler seg i gjeldsbelastningen, se neste delkapittel.

2.7 Gjeld og gjeldsbelastning

Brutto renter og avdrag

Brutto renter og avdrag i % av brutto driftsinntekter

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Rana i 1000 kr.	94 191	88 101	75 683	90 062	101 946	101 878	103 748
Rana i %	7,0	6,0	5,0	5,6	5,9	5,5	5,5
KG 13 i %	8,9	6,4	6,5	7	6,7	6,6	6,5

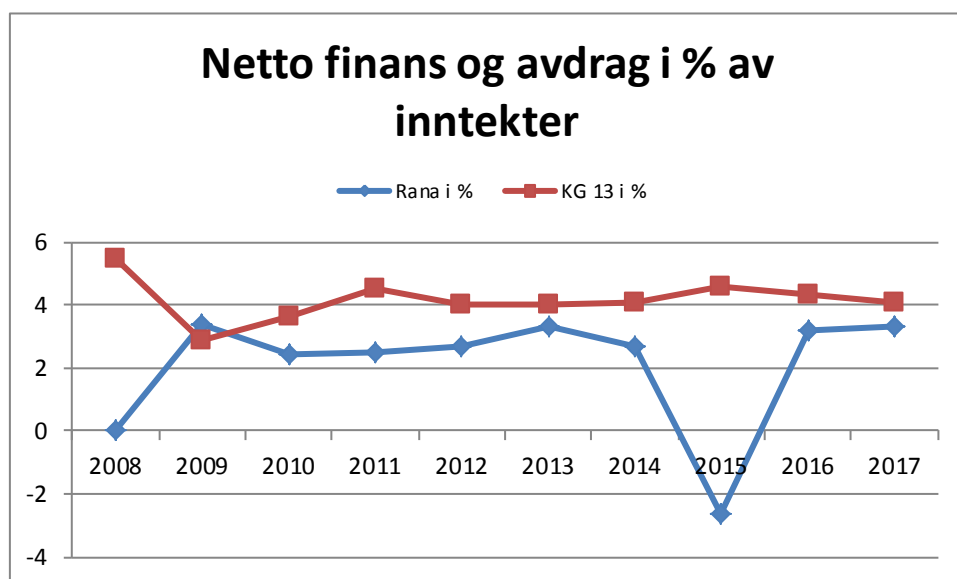
	2015	2016	2017
Rana i 1000 kr.	101 257	103 047	108 971
Rana i %	5,2	5,0	5,2
KG 13 i %	6,3	5,9	5,7

Grafen viser brutto utgifter til renter og avdrag og som prosent av sum driftsinntekter sammenlignet med gjennomsnittet i KG 13 fra 2008. Kommunen ligger i hele perioden lavere enn KG 13, men høyere investeringsnivå i Rana senere år gjør at Rana nærmer seg sammenligningskommunene.

Den lave rente- og avdragsbelastningen tilskrives i stor grad meget lavt rentenivå. Rente- og avdragsutgifter i prosent av brutto driftsinntekter er redusert fra 5,9 prosent i 2012 til 5,2 prosent i 2017. Dette begrunnes i to forhold, vekst i brutto driftsinntekter og synkende rentenivå selv om investeringsnivået har vært høyt.

Netto finans og avdrag

Netto finans og avdrag i % av brutto driftsinntekter

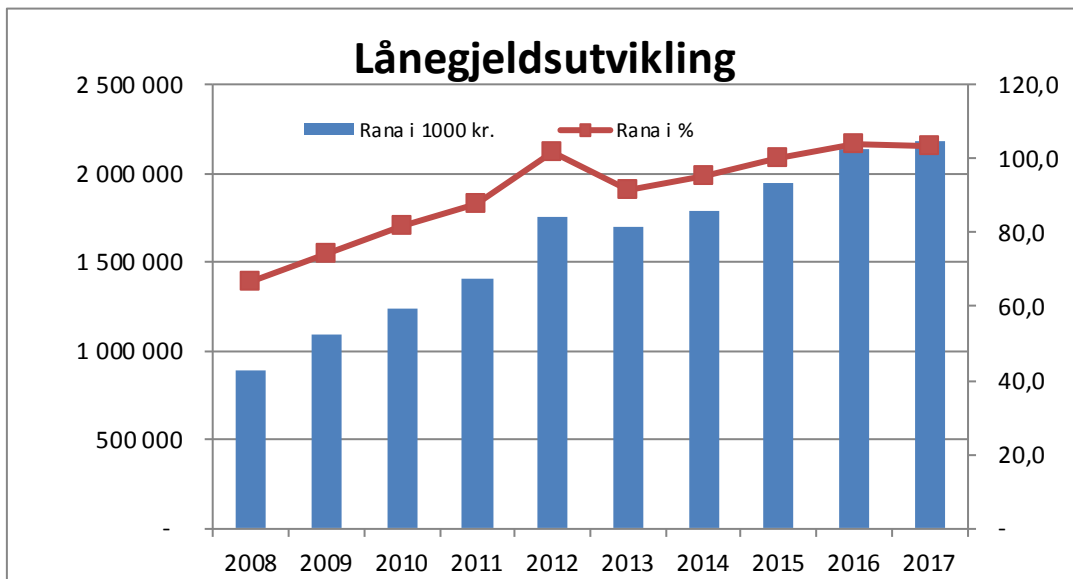
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Rana i 1000 kr.	-582	49 737	37 059	39 831	46 154	60 744	50 876
Rana i %	0	3,4	2,4	2,5	2,7	3,3	2,7
KG 13 i %	5,4	2,8	3,6	4,5	4,0	4,0	4,1

	2015	2016	2017
Rana i 1000 kr.	-50 688	66 589	70 432
Rana i %	-2,6	3,2	3,3
KG 13 i %	4,6	4,3	4,1

Over er den samme illustrasjonen for finans og avdrag der finansinntektene er trukket fra finansutgiftene og det fremgår hvor stor andel av brutto driftsinntekter som er bundet opp i tilbakebetaling av lån. Prosenttallene i 2008 blir påvirket av Terra med tilbakebetaling av garantiinnbetalingene (separatistrett), som ble gjort i forkant av tapet høsten 2007 med 48 mill. kr. Oppgjør i Terra-saken på 109,1 mill. kr fører til positivt resultat på netto finans- og avdrag i 2015. Netto finans- og avdrag sin andel av driftsinntekter, var i 2016 3,2 prosent mot -2,6 prosent i 2015. Rana kommune har gjennomgående ligget lavere enn sammenligningsgruppen noe som forklares med lavere lånegjeld.

Lånegjeld

Tall for lånegjeld er korrigert for utsatt låneopptak i 2017 på 116,9 mill. kr.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Rana i 1000 kr.	892 619	1 097 656	1 242 243	1 409 604	1 750 883	1 702 633	1 794 920
Rana i %	66,5	74,1	82,0	87,6	101,6	91,6	95,2

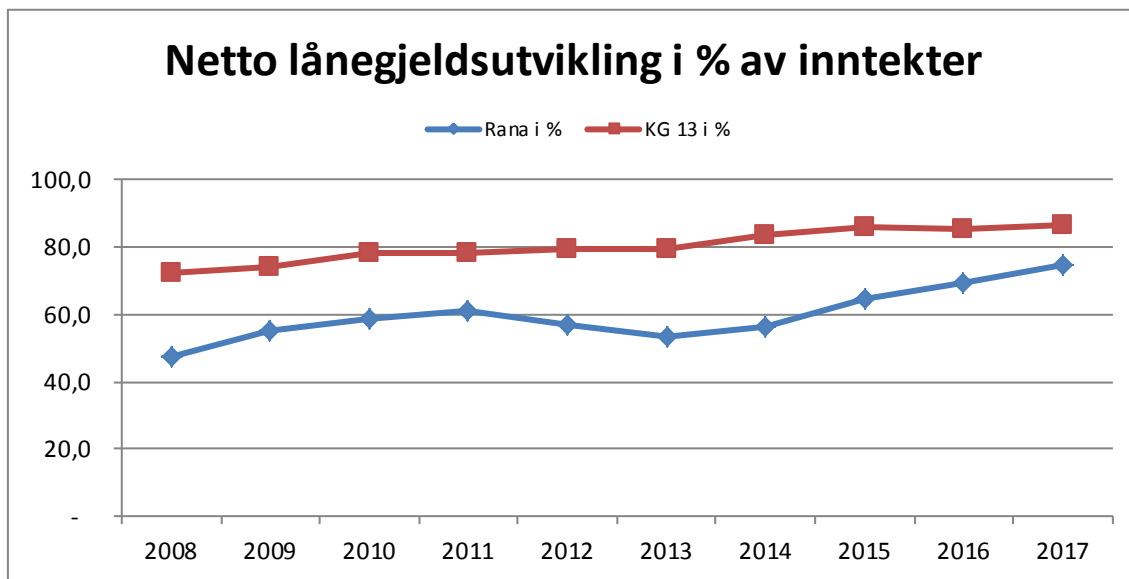
	2015	2016	2017
Rana i 1000 kr.	1 951 904	2 143 403	2 185 353
Rana i %	100,2	104,2	103,3

Over fremgår utviklingen i lånegjeld i Rana i nominelle kroner og som prosent av sum driftsinntekter. Dette er lånegjeld uten pensjonsforpliktelser som fra 2002 kunne balanseføres.

Etter 2008 har lånegjelda steget jevnt og delvis betraktelig de siste årene med unntak av i 2013 hvor nedgangen skyldes at det ikke ble tatt opp lån. Den store økningen i lånegjeld i 2012 skyldes at kommunen tok opp et lån på 246,4 mill.kr. til Campus Helgeland.

Fra 2008 har den nominelle lånegjelda i Rana kommune økt med 1.292,7 mill. kr eller hele 145 prosent. Vi legger merke til at lånegjelda er større en sum driftsinntekter.

Investeringsnivået og opptak av lån må innrettes slik at lånegjelda ikke er større enn at utgifter til renter og avdrag kan dekkes gjennom løpende inntekter. Det er derfor viktig å ha kontroll på utviklingen av gjeldsnivået. En økning i lånegjelda indikerer at kommunen må bruke en større andel av inntektene til å dekke renter og avdrag. Det historisk lave rentenivået de siste årene har bidratt til at kommunen har unngått at renter og avdrag har spist en større andel av inntektene. På lengre sikt med et normalt rentenivå vil økt lånegjeld få betydning for rammene til tjenesteproduksjon.

Netto lånegjeld i % av inntekter

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Rana i %	47,5	54,8	58,4	61,1	56,7	53,1	56,3
KG 13 i %	72,2	74,0	78,3	78,4	79,6	79,7	83,4
	2015	2016	2017				
Rana i %	64,4	69,1	74,7				
KG 13 i %	86,1	85,6	86,4				

Denne grafen illustrerer lånegjeldsutviklingen i Rana i prosent av sum driftsinntekter sammenlignet med gjennomsnittet i kommunegruppe 13.

Indikatoren viser netto lånegjeld i prosent av brutto driftsinntekter. Netto lånegjeld er definert som langsiktig gjeld (eksklusive pensjonsforpliktelser) fratrukket totale utlån og ubrukte lånemidler. I totale utlån inngår formidlings-lån (som startlån) og ansvarlige lån (utlån av egne midler). Indikatoren omfatter dermed utlån hvis mottatte avdrag skal inntektsføres i investeringsregnskapet, i tillegg til innlån som skal avdras i driftsregnskapet. Netto lånegjeld utgjorde 74,7 prosent av brutto driftsinntekter i 2017. Netto lånegjeld øker i Rana som følge av økt investeringsvolum, mens lånegjeld i sammenligningskommunene holder seg stabilt. Jfr. her kommunens bærekraftmodell som har et tak for netto lånegjeld på 75 % av brutto driftsinntekter.

Netto lånegjeld var i 2017 kr. 60.200 pr. innbygger mot kr. 54.459 i 2016. I 2008 var netto lånegjeld kr. 25.219 pr. innbygger. Til sammenligningen var netto lånegjeld pr. innbygger i KG 13 i 2017 kr 67.820.

Gjeldsgrad

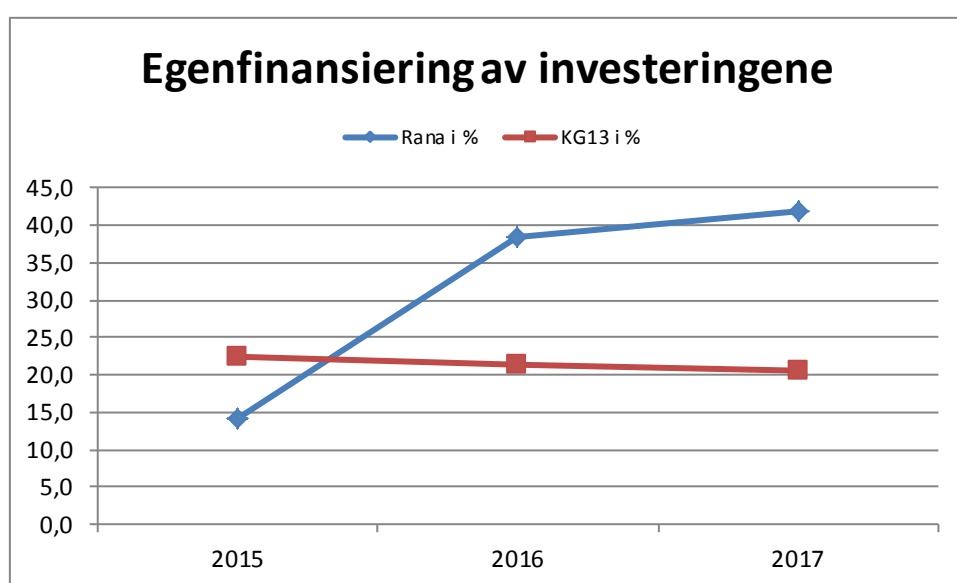
Gjeldsgrad	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Gjeld i 1000 kr.	892 619	1 097 656	1 242 243	1 409 604	1 750 883	1 702 633	1 794 920
Egenkapital i 1000 kr.	850 853	975 891	1 055 929	824 088	783 610	780 948	820 261
Gjeldsgrad	1,0	1,1	1,2	1,7	2,2	2,2	2,2
	2015	2016	2017				
Gjeld i 1000 kr.	1 951 904	2 143 403	2 185 353				
Egenkapital i 1000 kr.	1 078 086	1 291 093	1 557 137				
Gjeldsgrad	1,8	1,7	1,4				

Soliditet angir evnen til å tåle tap. Gjeldsgraden og egenkapitalen gir informasjon om dette. Jo mindre gjeldsgrad desto sterkere evne til å tåle tap. Fra 2011 ble forskrift for føring av pensjoner endret. Som følge av endringen, skal akkumulert u-amortisert estimatavvik på pensjonsmidler og forpliktelser føres mot kapitalkonto. Dette, sammen med de øvrige føringene på pensjon, medførte en svekkelse av egenkapitalen.

Egenkapitalprosent sier noe om hvor stor andel av kommunens eiendeler som er finansiert med egenkapital. Ved utgangen av 2017 var 22,7 prosent av eiendelene finansiert med egenkapital, mot 19,8 prosent i 2016.

Bedret soliditet forklares med økt egenkapital knyttet til kapitalkontoen, nærmere bestemt aktiveringer av eiendom og anlegg samt aktivering innskudd i forbindelse med skifte av pensjonsleverandør.

Tilførsel av egenkapital til investeringer.

Egenfinansiering av investeringene i prosent av totale brutto investeringer (prosent)

	2015	2016	2017
Rana i %	14,2	38,4	41,9
KG13 i %	22,4	21,3	20,5

En annen indikator for kommunens gjeldsbelastning er å se på evne til å tilføre egenkapital til investeringene. Nøkkeltallet beskriver hvor stor del av kommunens investeringer som finansieres med egenkapital. Med andre ord andelen av investeringene som ikke er lånefinansiert. Høy egenkapitalandel tilsier mindre belastning på fremtidige driftsbudsjett. For å oppnå en tilfredsstillende tilførsel av egenkapital til investeringene, er tilstrekkelig størrelse på netto driftsresultat avgjørende.

2.8 Likviditet

Forholdet mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld benevnes likviditetsgrader

Tidsforskjellen mellom inn- og utbetalinger gjør det nødvendig for kommunen å ha en beholdning med midler, en arbeidskapital, for ikke å komme i betalingsvansker. Kommunens likviditet avgjør i hvilken utstrekning kommunen evner å dekke sine kortsiktige betalingsforpliktelser etter hvert som de forfaller (lønnsutbetalinger og regninger).

Det er vanlig å skille mellom langsiktig likviditet og kortsiktig likviditet. Den langsiktige likviditeten tar hensyn til at en kommune kan ha poster i balansen som kan omgjøres til likvider. For eksempel er plasseringer i finansielle papirer definert som omløpsmidler, men disse blir ikke omgjort til betalingsmidler før de selges. Den langsiktige likviditeten defineres som forholdet mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld og kalles for likviditetsgrad 1. Denne bør være større enn 2.

Langsiktig likviditet

Langsiktig likviditet - likviditetsgrad 1	Korrigert for balanseført premieavvik						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Omløpsmidler	538 147	595 175	654 253	793 016	859 299	784 972	823 505
Kortsiktig gjeld	450 111	439 931	449 709	467 242	496 059	544 809	539 417
Likviditetsgrad 1	1,2	1,4	1,5	1,7	1,7	1,4	1,5
	2015	2016	2017				
Omløpsmidler	628 796	887 908	752 084				
Kortsiktig gjeld	262 080	275 815	290 410				
Likviditetsgrad 1	2,4	3,2	2,6				

Likviditetsgrad 1 (langsiktig likviditet) forteller om forholdet mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld. Det gjøres oppmerksom på at omløpsmidlene er korrigert for balanseført premieavvik som ikke er likvide midler.

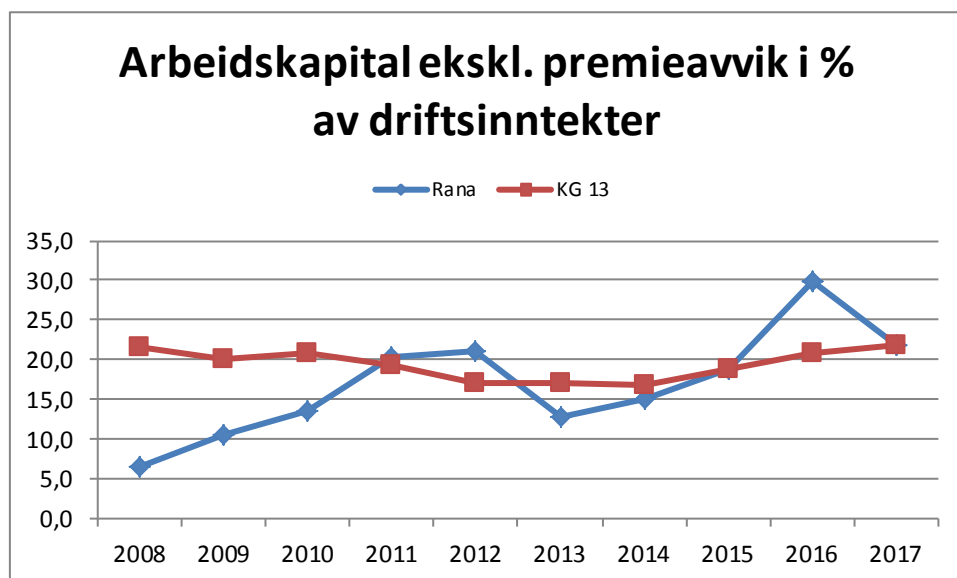
Over fremgår utviklingen i langsiktig likviditet i Rana kommune fra 2008. Likviditetsgrad 1 er redusert fra 1,7 i 2012 til 1,4 i 2013. Dette har sammenheng med at omløpsmidlene er korrigert for balanseført premieavvik som ikke er likvide midler. Fra 2015 er likviditetsgrad 1 igjen over måltallet på 2,6. Redusert likviditet i 2017en (se også likviditetsgrad 2 nedenfor) forklares i hovedsak med utsatt låneopptak til 2018 på 116,9 mill. kr..

Kortsiktig likviditet

Den kortsiktige likviditeten er definert som forholdet mellom de mest likvide omløpsmidlene og kortsiktig gjeld og kalles for likviditetsgrad 2. Dette benevnes også som driftslikviditetsandelen og tar utgangspunkt i disponible omløpsmidler i form av bankinnskudd, kontanter og lignende. Nøkkeltallet her bør være større enn 1 og gir best informasjon om likviditetssituasjonen på kort sikt.

Kortsiktig likviditet - likviditetsgrad 2							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mest likv. omløpsm.	459 860	447 474	549 859	666 196	750 393	671 662	706 420
Kortsiktig gjeld	450 111	439 931	449 709	467 242	496 059	544 809	539 417
Likviditetsgrad 2	1,0	1,0	1,2	1,4	1,5	1,2	1,3
	2015	2016	2017				
Mest likv. omløpsm.	508 860	716 350	599 451				
Kortsiktig gjeld	262 080	275 815	290 410				
Likviditetsgrad 2	1,9	2,6	2,1				

Tabellen viser utviklingen i kortsiktig likviditet i Rana fra 2008. Vi ser her at likviditetsgrad 2 har vært tilfredsstillende fra og med 2008. Økningen i 2015 forklares i hovedsak med Terraoppgjøret med reduksjon i kortsiktig gjeld. I 2016 bidrar det gode regnskapsresultatet til å forbedre likviditeten ytterligere mens utsatt låneopptak reduserte likviditeten i 2017.

Arbeidskapital ekskl. premieavvik i prosent av brutto driftsinntekter

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Rana	6,6	10,5	13,5	20,2	21,1	12,9	15,1
KG 13	21,6	20,2	20,9	19,4	17,2	17,1	16,8

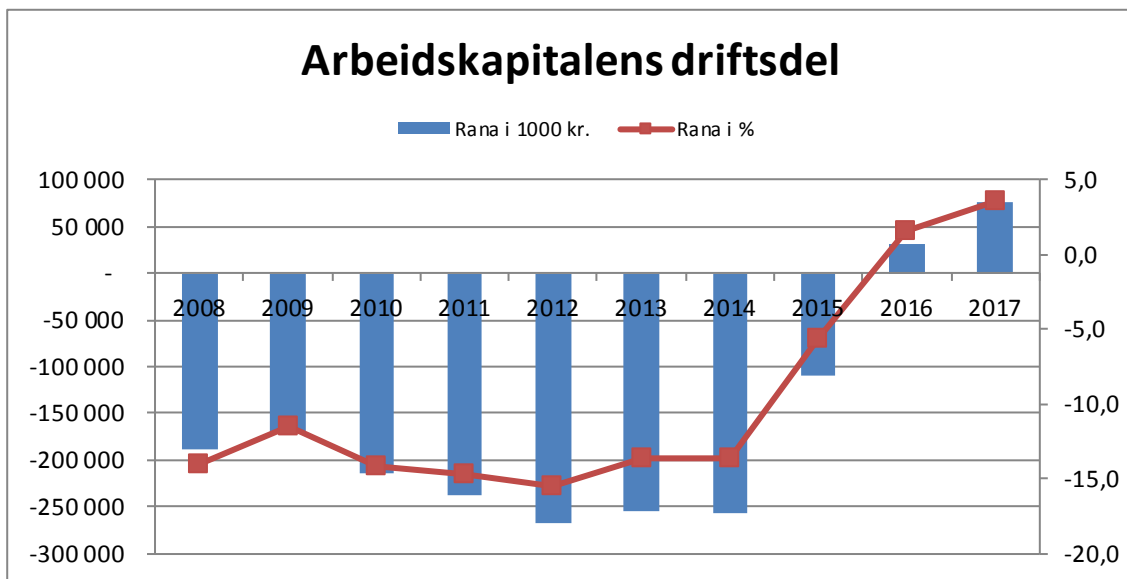
	2015	2016	2017
Rana	18,8	29,8	21,8
KG 13	18,9	20,8	21,9

Indikatoren viser arbeidskapital ekskl. premieavvik i prosent av brutto driftsinntekter. Arbeidskapital ekskl. premieavvik defineres som differansen mellom omløpsmidler ekskl. premieavvik og kortsiktig gjeld ekskl. premieavvik, og er et uttrykk for kommunens likviditet. Premieavviket er tatt ut av definisjonen for å kunne gi et bedre uttrykk for likviditeten. Denne indikatoren tas med for å få en sammenligning med KG 13 på likviditeten. Denne illustrasjonen tydeliggjør veldig godt at Rana hadde en betydelig verre driftslikviditet enn gjennomsnittet av KG 13 fra 2008, mens driftslikviditeten fra 2011 har vært på nivå med KG 13 for så i 2016 å ha en betydelig bedre driftslikviditet. Arbeidskapitalen i 2017 påvirkes negativt av det utsatte låneopptaket på 117 mill. kr. I denne sammenheng må det også tas i betraktning at kommunen har bygd opp et premiefond i pensjonsordningen.

Arbeidskapitalens driftsdel

Arbeidskapitalen er differansen mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld. Den uttrykker evnen til å betjene kortsiktig gjeld. Kommunens arbeidskapital ble redusert med 179,6 mill. kr i 2017 fra 907,7 mill. kr til 728,1 mill. kr. Reduksjonen skyldes i hovedsak utsatt låneopptak. I omløpsmidlene ligger det også inne andre midler som strengt tatt ikke er driftslikvide midler, som fondsmidler og ubrukte lånemidler (gjelder ikke for 2017). Arbeidskapitalens driftsdel er en enda mer presis definisjon av kortsiktig likviditet. Denne defineres sum omløpsmidler fratrukket kortsiktig gjeld, premieavvik og fondsmidler unntatt disposisjonsfond.

Arbeidskapitalens driftsdel

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Rana i 1000 kr.	-188 860	-170 776	-213 962	-237 497	-267 390	-254 037	-256 622
Rana i %	-14,1	-11,5	-14,1	-14,8	-15,5	-13,7	-13,6

	2015	2016	2017
Rana i 1000 kr.	-109 716	31 942	74 915
Rana i %	-5,6	1,6	3,5

Beløpene i tabellen ovenfor er arbeidskapitalens driftsdel i Rana kommune i nominelle kroner og i prosent av inntekter. Her fremgår tydelig effekten av å korrigere omløpsmidlene for bundet driftsfond, investeringsfond og ubrukte lånemidler. Fra 2016 viser arbeidskapitalens driftsdel positive tall. Dette understreker den gode likviditeten.

Premieavvik og pensjonsmidler

Et annet forhold som påvirker kommunens likviditet og arbeidskapitalens driftsdel er regnskapsført premieavvik og premieinnbetalinger til pensjonsordningen. Rana kommune har siden ordningen med regnskapsført premieavvik ble innført i 2002 valgt å fordele tilbakeføringen av premieavviket over det maksimale lovbestemte antall år. Premieavvik oppstår som differansen mellom innbetalt premie og beregnet årlig kostnad. I kommuneregnskapet fremkommer dermed et akkumulert premieavvik, som en kortsiktig fordring. Denne «fordringen» kan ikke omgjøres til likvider og skal amortiseres (utgiftsføres) over det antall år, som regelverket bestemmer. Samtidig har kommunen gjennom sine premieinnbetalinger over år opparbeidet seg et premiefond i pensjonsordningen. Rana kommune har enkelt sagt betalt inn mer i årlig premie enn det etter-kalkylen har vist at det var behov for. Denne «likviditetsbeholdningen» i pensjonsordningen fremkommer ikke som omløpsmiddel i kommuneregnskapet, er ikke tilgjengelig for tilbakebetaling o.l. Fondet kan imidlertid brukes til å redusere fremtidige premieinnbetalinger, og dermed påvirke kommunens likviditet positivt. Samtidig må man være oppmerksom på den kortsiktige driftsmessige konsekvensen av valget, en reduksjon av regnskapsført premieavvik det aktuelle året og dermed økt kostnad. På lang sikt vil valget redusere fremtidig amortiseringskostnad.

Rana kommune brukte 23,7 mill. kr av premiefondet i 2017 og planlegger bruk av 40 mill. kr i 2018. Premiefondet er etter tilførsel og bruk på 282,4 mill. kr ved utgangen av 2017 mot 272,2 mill.kr i 2016.

Premieinnbetalingene ble redusert på grunn av ekstraordinær bruk av premiefondet, som også førte til reduksjon av premieavviket. Konsekvensen av dette var at kommunens likviditet ble bedre, ved at kommunen brukte av pensjonsordningens midler til å betale pensjonskostnadene. Redusert premieavvik og økt amortisering av tidligere premieavvik, har redusert akkumulert premieavvik fra 295,5 mill. kr i 2016 til 266,4 mill.kr i 2017.

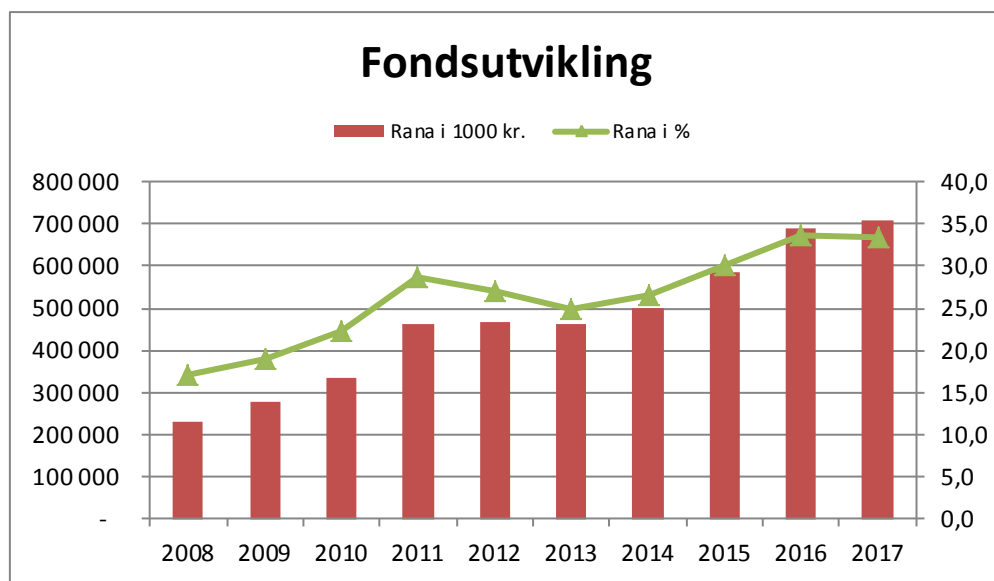
Det er viktig å være oppmerksom på at belastningen i økonomien framover vil bli tyngre når amortiseringen øker og premieavviket minsker. Dette innebærer at kommunen må tilpasse tjenestetilbudet og styre den samlede utgifts-utviklingen i forhold til dette.

2.9 Fondsutvikling

Kommunesektoren har fire typer fond med slik status pr. 31.12.2017:

Beholdning fond pr 31.12.2017:

	2017	2016	Endring
Disposisjonsfond	323 123	241 403	81 720
Bundne driftsfond	102 467	94 379	8 088
Ubundne investeringsfond	212 470	250 745	-38 275
Bundne investeringsfond	70 817	104 564	-33 747
Samlet fondsbeholdning 31.12	708 876	691 091	17 785

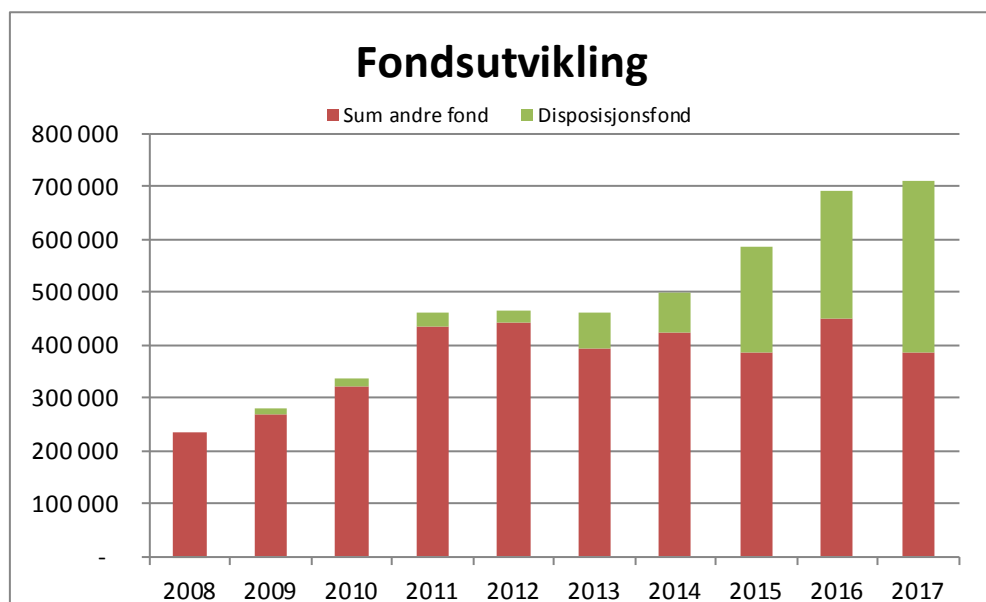

Alle fond	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Rana i 1000 kr.	228 923	279 491	336 246	461 897	466 830	460 431	500 716
Rana i %	17,1	18,9	22,2	28,7	27,1	24,8	26,6

Alle fond	2015	2016	2017	Endring 08-17
Rana i 1000 kr.	586 738	691 091	708 876	479 953
Rana i %	30,1	33,6	33,5	209,7

Grafen illustrerer utviklingen av den samlede fondsbeholdningen i Rana i nominelle kroner og som prosent av sum driftsinntekter. Det har vært en betydelig fondsoppbygging i perioden. Det er viktig å være klar over at 173,3 mill.kr. er knyttet til bundne fond pr. 31.12.2017, og at investeringsfond ikke kan brukes til drift.

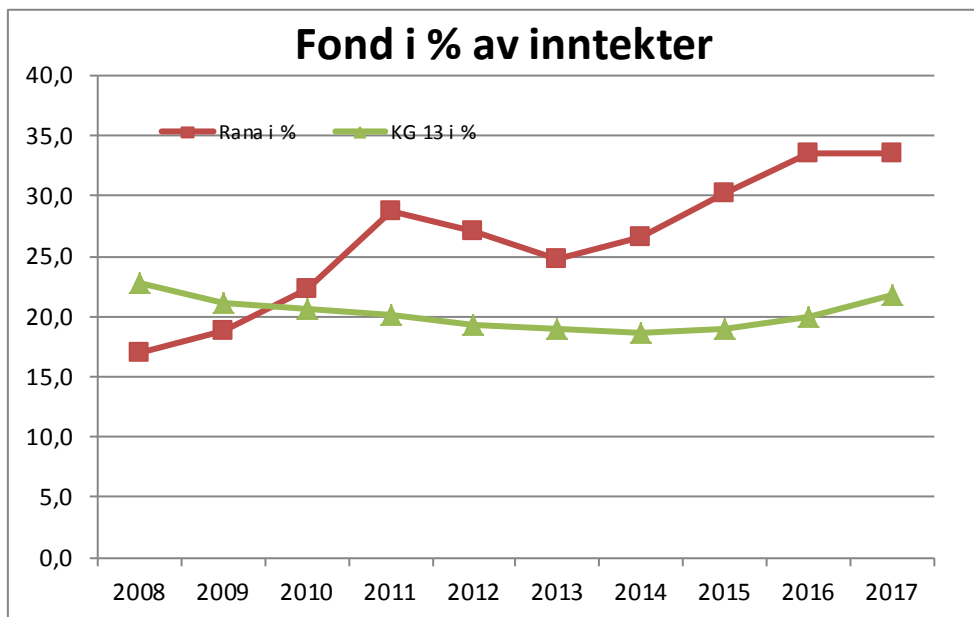

Tall i 1000 kr.	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Sum andre fond	236 047	270 537	323 554	436 144	444 355	392 175	422 490
Disposisjonsfond	-7 124	8 954	12 692	25 753	22 475	68 256	78 226

Tall i 1000 kr.	2015	2016	2017	Endring 08-17
Sum andre fond	385 945	449 688	385 753	149 706
Disposisjonsfond	200 793	241 403	323 123	330 247

Illustrasjonen viser beholdningen av disposisjonsfondet lagt opp på de øvrige tre fondene for å vise den samlede utviklingen av fondsbeholdningen. Hensikten med å synliggjøre disposisjonsfondet slik, er at det fondet kan benyttes fritt både til drift og investeringer.

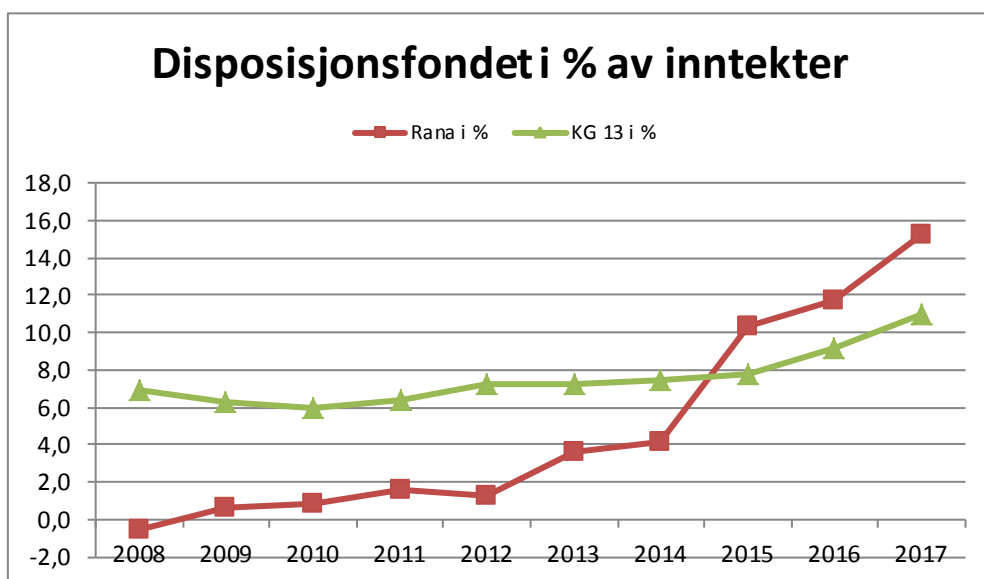
Det har vært en kraftig oppbygging av disposisjonsfondet etter 2008 hvor det ble helt tømt. Økningen i disposisjonsfondet i 2013 skyldes i hovedsak omklassifiseringen av eiendomskatteinntektsavsetningene. Økningen i 2015 er i hovedsak en følge av Terra-oppgjøret. Ellers har positive netto driftsresultat og budsjetterte avsetninger bidratt til fondsoppbyggingen. Pr 31.12.17 utgjør disposisjonsfondet 45 prosent av kommunens samlede fondsbeholdning.

Prosent	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Rana i %	17,1	18,9	22,2	28,7	27,1	24,8	26,6
KG 13 i %	22,8	21,1	20,5	20,1	19,4	19,0	18,7

Prosent	2015	2016	2017
Rana i %	30,1	33,6	33,5
KG 13 i %	19,0	19,9	21,7

Grafen her viser den samlede fondsutviklingen i Rana sammenlignet med Kommunegruppe 13. Kommunen ligger godt over gjennomsnittet i KG 13, men med noe tilnærming i 2017 ved at kommunens fondsbeholdning flater ut mens fondsbeholdningen i KG 13 øker.

Disposisjonsfond i % av inntekter

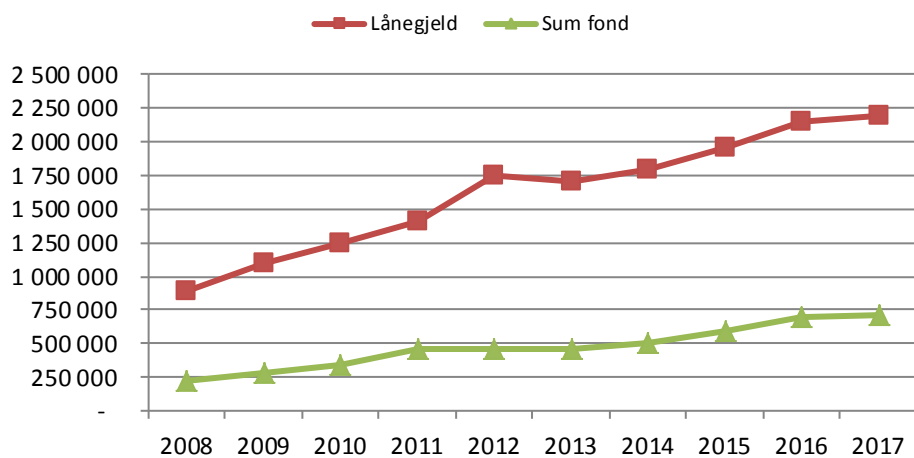
Prosent	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Rana i %	-0,5	0,6	0,8	1,6	1,3	3,7	4,1
KG 13 i %	6,9	6,3	6,0	6,4	7,2	7,2	7,5

Prosent	2015	2016	2017
Rana i %	10,3	11,7	15,3
KG 13 i %	7,8	9,2	11,0

Over fremgår disposisjonsfondet i prosent av inntekter sammenlignet med gjennomsnittet for kommunene i KG 13. I og med styrking av disposisjonsfondet fra Terra-oppgjøret og positive regnskapsresultat, er disposisjonsfondet i Rana kommune nå høyere enn gjennomsnittet for kommunene KG 13.

Per 31.12.2017 har Rana kommune et disposisjonsfond på 323,1 mill. kr, tilsvarende 15,3 prosent av driftsinntektene. Disposisjonsfondet har øket med 81,7 mill. kr. i 2017. Fondet er over måltallet i bærekraftmodellen på 8,0 prosent av driftsinntektene, og bringer Rana kommune i posisjon til å disponere netto driftsresultat til andre formål enn styrking av disposisjonsfondet, så som å øke egenkapitalandelen på investeringene.

Gjelds- og fondsutvikling

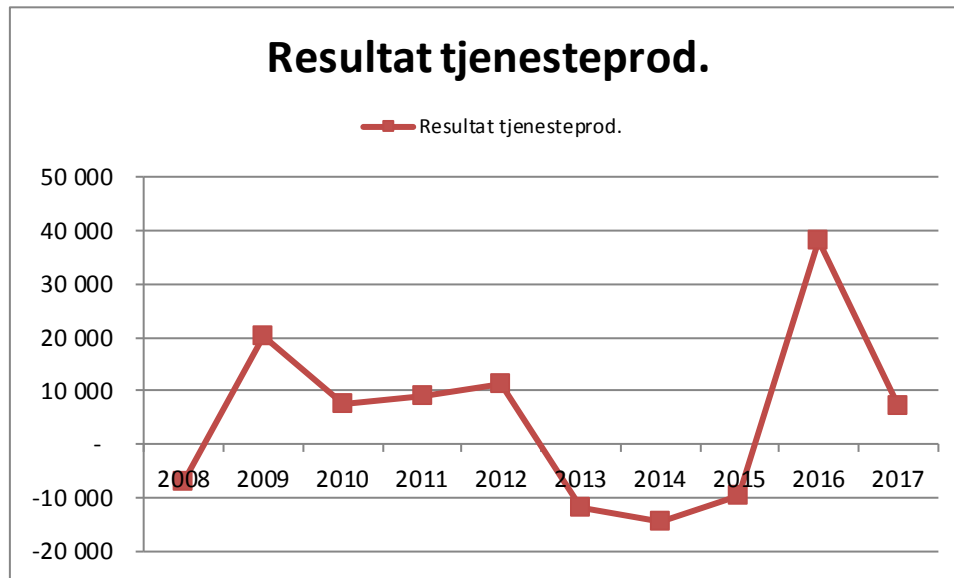
Gjelds og fondsutvikling

Tall i 1000 kr	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Lånegjeld	892 619	1 097 656	1 242 243	1 409 604	1 750 883	1 702 633	1 794 920
Sum fond	228 923	279 491	336 246	461 897	466 830	460 431	500 716

Tall i 1000 kr	2015	2016	2017
Lånegjeld	1 951 904	2 143 403	2 185 353
Sum fond	586 738	691 091	708 876

Her er sammenhengen mellom gjeldsutvikling og fondsutvikling illustrert. Grafen viser forholdet mellom økt lånegjeld og økt fondsbeholdning.

3. ØKONOMISTYRING

Tall i 1000 kr.	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Resultat tjenesteprod.	-7 127	20 032	7 341	9 050	11 106	-11 790	-14 693

Tall i 1000 kr.	2015	2016	2017
Resultat tjenesteprod.	-9 827	38 268	7 327

Som nevnt innledningsvis under inntekts- og utgifts-utvikling, har Rana kommune hatt en tilfredsstillende balanse mellom utgifts- og inntektsveksten. Kommunen har stort sett klart å tilpasse utgiftene til inntektsgrunnlaget. For å ha kontroll på utgiftsveksten, må kommunal drift styres i samsvar med de budsjettbetingelser som kommunestyret setter i årsbudsjett og økonomiplan. Rana kommune har en langvarig praksis i å fordele budsjettene i form av avdelingsvis rammebudsjettering. De politiske prioriteringene skjer via rammer, og så er det opp til administrasjonen og de kommunale tjenesteleverandørene å forvalte de gitte ressurser ut fra kommunestyrets budsjettpremisses. Hvorvidt en lykkes, kan måles i form av budsjettavvik og tjenesteleveranse. Når det gjelder økonomisk måloppnåelse, har produksjonsavdelingene levert godt. De siste 10 år har avdelingene i gjennomsnitt et årlig positivt resultat på 5,0 mill. kr. Rana kommune har heller ikke de store svingningene i resultat som en del sammenlignbare kommuner har.

I perioden har det vært arbeidet kontinuerlig med å nedjustere driftsnivået. Resultatet viser at det tar tid å iverksette driftsreduksjoner som gjør at ressursbruken tidvis kommer i utakt med årsbudsjetttrammene. I perioden 2013-2015 leverte tjenesteproduksjonen negativ resultat mens det i 2016 var det et historisk godt resultat.. Mindreforbruket i 2016 er års-effekt av lavere driftsnivå fra starten av året kombinert med gevinster av nye omstillingstiltak og engangsbevilgning på 12,7 mill. kr. Nytt økonomireglement hvor over- og underskudd kan sees over år, kan også ha hatt betydning. I 2017 er driftsmarginen noe lavere. Økonomistyringen og budsjettdisiplinen oppleves over tid som god. Organisasjonen leverer i forhold til omstillingskrav, samtidig som det er god kontroll og styring.

Handlingsregel for bærekraft

I økonomiplanen for 2017-2020 er det gitt handlingsregel for bærekraft jf. tabell under, som viser mål satt i økonomiplan og indikatorer for regnskap 2017.

Tabell Handlingsregel for bærekraft 2017

	<i>Mål bærekraft</i>	<i>Regnskap 2017</i>
Netto driftsresultat	2,0 %	4,7 %
Disposisjonsfond	8,0 %	15,3 %
Netto lånegjeld	75,0 %	74,7 %

Modellen for økonomisk bærekraft setter krav til langsiktighet i den økonomiske styringen av kommunen. Handlefrihet og robusthet er bærende elementer i modellen. Kommuneøkonomien skal kunne håndtere uforutsette hendelser uten at det får konsekvenser for tjenestetilbudet.

Gjeldsnivået er mest presset i modellen sett i lys av investeringsprogram og etterslepet kommunen har på vedlikehold av realkapitalen.

Regnskapet 2017 viser balanse i forhold til handlingsregelen. 31.12.2017 har Rana kommune et disposisjonsfond på 323,1 mill. kr, tilsvarende 15,3 prosent av driftsinntektene. Disposisjonsfondet har økt med 81,7 mill. kr i 2017 som tilskrives budsjetterte avsetninger, herunder overskuddsmidler fra 2016 .

Disposisjonsfondet er over måltallet i bærekraftmodellen på 8,0 prosent av driftsinntektene, og bringer Rana kommune i posisjon til å disponere netto driftsresultat til andre formål enn styrking av disposisjonsfondet, så som å øke egenkapitalandelen på investeringene, jf. gjeldsgraden som nærmer seg måltallsgrensen med 74,7 prosent i 2017 mot 69,1 prosent året før.

4. KONKLUSJONER

Kommunens økonomiske status kan stikkordsmessig framstilles slik:

- De frie inntektene i kommunen har samlet sett hatt relativ sterk utvikling både nominelt og reelt i perioden fra 2008. Den reelle veksten i frie inntekter tilskrives nye oppgaver, systemendringer og innlemminger, jf. barnehagetilskuddet fra 2011. Det er et løpende problem for kommunen at ca. 125 mill. kr. i frie inntekter (eiendomsskatt og naturressurskatt) ikke prisjusteres. Årlig taper de sin verdi med ca. 4 mill. kr.
- Handlefriheten har bedret seg kraftig etter Terrasaken i 2007. Kommunen har i 2017 et godt brutto driftsresultat. Dette skyldes positivt resultat i tjenesteproduksjonen kombinert med økte skatteinntekter.
- Det er viktig med et stabilt netto driftsresultat som over tid kan bidra med egenkapital til investeringer, styrke likviditeten og være økonomisk buffer i møtet med framtidige utfordringer. Teknisk beregningsutvalg (TBU) anbefaler et NDR på 1,75 prosent. Rana kommune har i sin økonomiplan satt et mål om et NDR på 3 prosent, spesielt motivert ut fra risikoen som ligger i økonomien med de omstillingsutfordringene kommunen står overfor. Omsatt til kroner utgjør et netto driftsresultat på 3 prosent ca. 63,5 mill.kr. Kommunen har over en 10 års periode levert netto resultat i henhold til måltallet på 3 prosent, også når Terrainbetalinger holdes utenom driftsresultatet.
- For perioden 2008-2017 sett under ett har den nominelle inntektsveksten vært 57,6 prosent, mens utgiftsveksten har vært 51,7 prosent. Det langsiktige bildet er at kommunen løpende tilpasser utgiftene til inntektsgrunnlaget. Det er en sentral forutsetning at det er balanse mellom utgifts- og inntektsvekst i en kommune for å få en tilfredsstillende utvikling av økonomien.
- Når det gjelder inntektsutviklingen etter arter har samlede driftsinntekter pr. innbygger økt med kr. 21.226 eller 35,7 prosent perioden 2010-2017.
- Når det gjelder utgifts-utviklingen etter arter i perioden 2009-2016 ser den slik ut:
  - Lønnsutgifter pr. innbygger har økt med kr. 8.089,- eller 24,2 prosent
  - Sosiale utgifter pr. innbygger har økt med kr. 3.061,- eller 58,8 prosent.
  - Kjøp i produksjon pr. innbygger har økt med kr.3.439,- eller 38,0 prosent
  - Kjøp som erstatter produksjon pr. innbygger har økt med kr. 3.561,- eller 127,5 prosent
  - Overføringer pr. innbygger er redusert med kr. 517,- eller 8,6 prosent
  - Samlede driftsutgifter pr. innbygger har økt med kr. 17.827,- eller 31,7 prosent
  - I 2017 er driftsutgiftene økt med kr. 2.804,-, en prosentvis økning på 3,9 prosent
  - Lønnsutgifter pr. innbygger har økt med kr. 8.089,- eller 24,2 prosent
  - Sosiale utgifter pr. innbygger har økt med kr. 3.061,- eller 58,8 prosent.
  - Kjøp i produksjon pr. innbygger har økt med kr.3.439,- eller 38,0 prosent
  - Kjøp som erstatter produksjon pr. innbygger har økt med kr. 3.561,- eller 127,5 prosent
  - Overføringer pr. innbygger er redusert med kr. 517,- eller 8,6 prosent
  - Samlede driftsutgifter pr. innbygger har økt med kr. 17.827,- eller 31,7 prosent
  - I 2017 er driftsutgiftene økt med kr. 2.804,-, en prosentvis økning på 3,9 prosent
  - Lønnsutgiftene sin andel av driftsutgiftene har gått ned med 3,3 prosentpoeng fra 2009.
- Når det gjelder sammenligning etter arter ser vi at:
  - Rana sine inntekter pr. innbygger er kr. 2.139,- høyere enn snittet i KG 13 som tilsvarer et samlet høyere inntektsnivå på 56,1 mill. kr.

- Rana sine utgifter pr. innbygger er kr. 2.177,- høyere enn snittet i KG 13 som tilsvarer et samlet høyere utgiftsnivå på 57,14 mill. kr.
- Rana kommune har investert betydelig de tre siste årene, men i perioden 2008-2017 sett under ett har investeringsvolumet i Rana kommune gjennomgående vært lavere enn i sammenligningskommunene. I denne perioden har det til sammen blitt investert for 2 039,6 mill.kr. eller gjennomsnittlig 204,0 mill.kr. hvert år.
- Rana kommune har en relativ moderat brutto rente- og avdragsbelastning, under gjennomsnittet i KG 13. Når det gjelder netto rente- og avdragsbelastning ligger kommunen også under gjennomsnittet i KG 13 noe som forklares med høyere utgifter til betjening av lånegjeld i sammenligningskommunene.
- Fra 2008 har den nominelle lånegjelda i Rana kommune økt med 1.292,7 mill. kr. Netto lånegjeld utgjorde 74,7 prosent av brutto driftsinntekter i 2017. Netto lånegjeld øker i Rana som følge av økt investeringsvolum, mens lånegjelda i sammenligningskommunene holder seg stabilt. Jfr. her kommunens bærekraftmodell som har et tak for netto lånegjeld på 75 % av brutto driftsinntekter. Kommunen bør ikke øke lånegjelda nevneverdig. Kommunen er sårbar for endringer i rentenivået, spesielt i en situasjon ved svekket likviditet. Netto lånegjeld var i 2017 kr. 60.200 pr. innbygger mot kr. 54.459 i 2016. I 2008 var netto lånegjeld kr. 25.219 pr. innbygger. Til sammenligningen var netto lånegjeld pr. innbygger i KG 13 i 2017 kr. 67.820.
- Kortsiktig og langsiktig likviditet er bedre enn anbefalt nivå.
- Det har samlet sett har vært en god oppbygging av fond i perioden fra 2008. Den samlede fondsbeholdningen i Rana vurderes som god når en sammenligner med andre kommuner. Positive driftsresultat og innbetalinger fra Terrasaken har gitt stor tilførsel til disposisjonsfondet som med 15,3 prosent av driftsinntektene utgjør 45 prosent av kommunens samlede fondsbeholdning. Netto driftsresultat kan fremover i større anvendes til å styrke egenkapitalandelen i investeringer. Investeringsfondene reduseres som følge av investeringsprogrammet.
- Handlingsregel for bærekraft er overholdt i 2017, men netto lånegjeld nærmer seg måltallsgrensen på 75 prosent (74,7 prosent i 2017).